ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Τὰ πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 60ον. ΙΟΥΝΙΟΣ, 1924. Ἀριθ. 6.

ΠΩΣ ΑΚΟΥΟΜΕΝ;

«Προσέχετε λοιπὸν πῶς ἀκούετε».

(Λουκ. η΄. 18)

Εἶναι ἀλήθεια αὐτόδηλος ὅτι ὑπάρχουσι δύο τρόποι τοῦ ἐκτελεῖν πᾶν **πρᾶγμα** —***ὁ ὀρθὸς*** **καὶ** ὁ ***μὴ ὀρθός***. Ὅλοι παραδέχονται ἄνευ ἀντιρρήσεως, ὡς **πρὸς τὰ ὑλικὰ πράγματα**, ὅτι ἡ ἐπιτυχία παντὸς ἔργου ἐξαρτᾶται ***σχεδὸν ὁλοκλήρως ἐκ τοῦ τρόπου***, μὲ τὸν ὁποῖον ἐκτελεῖται. Προκειμένου ὅμως περὶ ἄλλου **κύκλου ἰδεῶν**, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀποκλίνουσιν εἰς τὸ νὰ πιστεύουν ὅτι δὲν σημαίνει **πολὺ** τὸ—***πῶς*** ἀκούει τις—ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀκούῃ ***ὅ,τι πρέπει***.

Ἐν τούτοις αὐτὸς ἀκριβῶς εἶναι ὁ κίνδυνος, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ἐδαφίῳ προειδοποιεῖ καὶ προτρέπει τοὺς μαθητάς Του,—νὰ προσέχωσι ***πῶς*** ἀκούουσιν.

Ἡ **ἀκοὴ** εἶναι μία τῶν σπουδαιοτάτων αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ἀνέκαθεν **ὑπῆρξεν** ὁ μέγας παράγων εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τοῦτο διὰ τοὺς δύο ἑξῆς λόγους:

α) Διότι τὰ πλήθη—ὁ πολὺς λαὸς—πάσης χώρας δὲν ἔχουσι τὸν καιρὸν οὔτε **τὰ μέσα** καὶ τὴν ἱκανότητα δι' ἀνάγνωσιν καὶ ἰδιαιτέραν ἀτομικὴν μελέτην ἐπὶ **παντὸς** ζητήματος· ἑπομένως εἶναι ***ἐξ ἀνάγκης ἀκροαταὶ*** καὶ ***ἐξαρτῶνται*** ἐξ ὅσων διδάσκονται ***προφορικῶς***. Μέχρι δὲ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς τυπογραφίας, τὰ βιβλία ἦσαν ***χειρόγραφα***, ἑπομένως ὀλίγα τὸν ἀριθμὸν καὶ πολὺ δαπανηρά, τοῦτ' ἔστιν ***ἀπρόσιτα σχεδὸν*** εἰς τοὺς πολλούς.

Διὰ τοῦτο εἶναι γεγονὸς ὅτι καὶ ***ἡ θρησκεία*** καὶ ἡ ***φιλολογία*** διεδόθησαν ***κυρίως προφορικῶς***. Οὕτω, λ.χ. τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου διεδόθησαν ἐπὶ **αἰῶνας** ἐκ στόματος, χάρις εἰς τὴν ἀκριβῆ προσοχὴν ἐκείνων, οἵτινες ἤκουον **αὐτά**, **καὶ** ὁ κόσμος ὁλόκληρος τὰ κατέχει σήμερον χάρις εἰς τὴν καλὴν μνήμην **τῶν πρώτων** ***ἀκροατῶν***.

β) Ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι προσέτι σπουδαῖος, ἀναλόγως τῆς ***ἀτομικότητος τοῦ ὁμιλοῦντος***. Τοῦτο μᾶς ἐξηγεῖ τὴν πειστικότητα καὶ τὸν μαγνητισμὸν **τῶν** μεγάλων ῥητόρων, διδασκάλων καὶ ἱεροκηρύκων ὅλων τῶν αἰώνων, τῶν ὁποίων οἱ λόγοι, ἂν ἐγράφοντο, θὰ συνεκίνουν τοὺς ἀνθρώπους πολὺ ὀλιγώτερον.

Ἐὰν δὲ ἀναλογισθῶμεν ὁποίαν ἐπιρροὴν ἐξήσκησεν ἐπὶ τῶν τυχῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐθνῶν ὁ ***προφορικὸς*** λόγος, κατανοοῦμεν ὁποίαν μεγίστην σημασίαν ἔχει ***τὸ ἀκούειν.***

Ἡ ἀνωτέρω ***γενικὴ ἀρχὴ*** ἐφαρμόζεται κατὰ μείζονα λόγον εἰς τὰ πνευματικά.

Μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ὁδῶν, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Θεία χάρις μεταδίδεται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι ἡ ***διὰ τῆς ἀκοῆς***. Ὁ Παῦλος λέγει: «Ἡ πίστις δι᾿ ἀκοῆς ἔρχεται» (Ρωμ. ι΄. 17). Καὶ ἓν τῶν πρώτων βημάτων πρὸς τὴν ἀναγέννησιν εἶναι τὸ λαμβάνειν παρὰ τοῦ Πνεύματος ὠτίον προσεκτικόν.— Σπανίως ἔρχονται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν μετανοίᾳ πρὸς τὸν Χριστόν, χωρὶς νὰ προηγηθῇ τὸ ἄκουσμα τῆς ἀληθείας —ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος πρὸς τοὺς Ἐφεσίους: «Εἰς τὸν ὁποῖον (τὸν Χριστὸν) καὶ σεῖς ἠλπίσατε, ἀκούσαντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας».

Ἄς μὴ λησμονῶμεν τοῦτο, ὅταν ἀκούωμεν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ὁμιλοῦν μὲ περιφρόνησιν περὶ τοῦ κηρύγματος, ὡς ***μέσου χάριτος***.

Πολλοὶ φρονοῦν ὅτι αἱ λειτουργίαι καὶ ἡ μετάληψις καὶ ἐν γένει τὰ μυστήρια εἶναι πολὺ σπουδαιότερα ἀπὸ τὸ ἀκροάζεσθαι τοῦ Θείου Λόγου. Ἄς προσέχωμεν ὅμως ἀπὸ τοιαύτας πλάνας. Ἄς ἔχωμεν δὲ ὡς σταθερὰν ἀρχὴν ὅτι ***τὸ ἀκούειν*** τὸν Λόγον εἶναι ἓν τῶν σπουδαιοτάτων ***μέσων τῆς Θείας χάριτος***, ἐξ ὅσων ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωκεν. Ἄς μὴ λησμονῶμεν δὲ τὴν τελευταίαν τοῦ Παύλου παραγγελίαν πρὸς τὸν Τιμόθεον: «Κήρυττε τὸν λόγον ***εὐκαίρως, ἀκαίρως***» (Β΄. Τιμ. δ΄ 2).

Ἰδοὺ τὶ ἔγραφε πρὸς τὴν βασίλισσαν Ἐλισσάβετ τῆς Ἀγγλίας ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Μπάγκροφτ:

«Τὸ δὲ τακτικὸν κήρυγμα τοῦ Θείου Λόγου δημοσίᾳ εἶναι τὸ σύνηθες μέσον ἢ ὄργανον τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Παῦλος ἀποκαλεῖ τὸ κήρυγμα ***διακονίαν συνδιαλλαγῆς*** τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦ κηρύγματος ἡ πίστις ***ἐκτρέφεται***, ὁ χαρακτὴρ ***ἑδραιοῦται***, οἱ ***ἀμαθεῖς ἐκπαιδεύονται***, οἱ ***ἀμελεῖς προτρέπονται*** καὶ ***προσκαλοῦνται***, οἱ ***σκληροτράχηλοι ἐπιτιμῶνται*** καὶ ***πείθονται***, οἱ ***ἀσθενεῖς ἐνισχύονται***, καὶ πάντες ***οἱ οἰκειοθελῶς ἁμαρτάνοντες ἀπειλοῦνται μὲ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ***. Διὰ τοῦ κηρύγμασος διδάσκεται ἡ ***ὑποταγὴ*** καὶ ὁ ***σεβασμὸς*** πρὸς τοὺς ***ἄρχοντας*** καὶ τοὺς ***νόμους*** καὶ πρός τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ· διότι ἡ ὑπακοὴ ἀπορρέει ἐκ της συνειδήσεως, ἡ δὲ συνείδησις βασίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως. Τοιουτοτρόπως ***ὅταν λείπῃ*** ἡ ***διδασκαλία*** τοῦ Λόγου, ***λείπει συνήφως καὶ ἡ ὑπακοὴ***».

Τὸ ἀκούειν προϋποθέτει κάποιον ***ὁμιλοῦντα***, ὅταν δὲ ὁ ὁμιλῶν ἦναι σπουδαῖος ἀνὴρ καὶ ὁμιλῇ ἐπὶ σπουδαίου θέματος, τὸ ***πῶς ἀκούει*** ὁ ἀκροατὴς προσλαμβάνει ***μεγαλειτέραν ἀκόμη σπουδαιότητα***. Φανερὸν λοιπὸν εἶναι, πόσον σπουδαῖον ἦτο διὰ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, ὅπως εἶναι καὶ διὰ τοὺς ὀπαδοὺς ***Του σήμερον***: νὰ ***ἀκούωσιν ὀρθῶς τὴν διδασκαλίαν Αὐτοῦ.***

Ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος ταύτης ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν ἡμῶν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς πολλάκις ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ἐπίσης δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι εἰς τὰς ἐπιστολὰς αὐτῶν. Εἰς πάντα τὰ χωρία ταῦτα, ἡ λέξις ἀκούειν εἶναι συνώνυμος μὲ :

1ον) ***Προσοχὴν*** πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

2ον) ***Ἀποδοχὴν*** τῆς ἀληθείας.

Ἄς ἐξετάσωμεν τὰ δύο ταῦτα :

1. Ἡ προσοχή, ἥτις ἀπαιτεῖται ὅταν ἀκούῃ τις πνευματικὰς διδασκαλίας δὲν συνίσταται ***ἁπλῶς εἰς τὴν προσήλωσιν*** τοῦ νοὸς ἐπὶ τῶν λεγομένων, οὕτως ὥστε νὰ μὴ τοῦ διαφύγῃ τίποτε, ἀλλὰ περιλαμβάνει καὶ ***στάσιν τινὰ διανοητικήν***, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν δύναται ὁ ἀκούων ***νὰ ἀκούῃ ὀρθῶς***. Ὅταν λ. χ. ὁ ἀκούων ἦναι ***προκατειλημμένος ἢ ἀδιάφορος***, ἢ ἔχῃ ***ἔπαρσιν ἢ αὐτοπεποίθησιν***, δὲν δύναται νὰ λάβῃ ὠφέλειαν ἐκ τῶν ὅσα ἀκούει. Δύο ἄνθρωποι ἀκούουν τὴν αὐτὴν ἱστορίαν, ἀλλ' ἀποκομίζουν ἕκαστος ἐντυπώσεις ἀντιθέτους, ἁπλῶς διότι ὁ νοῦς ἑκάστου ἐχρωμάτισε (βεβαίως ἀσυνειδήτως) τὴν διήγησιν διαφόρως. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ ἀκούωμεν ὀρθῶς τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, δὲν πρέπει μόνον νὰ δώσωμεν εἰς τὸ κήρυγμα τὴν μᾶλλον ***ἐπισταμένην προσοχήν***, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀκούωμεν :

α) Μὲ εἰλικρίνειαν καρδίας, μὲ ***πόθον πραγματικὸν*** τοῦ νὰ ***ἀνακαλύψωμεν*** καὶ νὰ ***ἀποβάλωμεν πᾶσαν πλάνην*** καὶ πᾶσαν ***ἁμαρτίαν***.

β) Μὲ ταπεινοφροσύνην, ἀναγνωρίζοντες ὅτι εἴμεθα ἀνάξιοι νὰ γνωρίζωμεν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὁδὸν τῆς μετανοίας, ἀνάξιοι τοῦ νὰ λαλῇ πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν θεοπνεύστων Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων Αὐτοῦ.

Ἑπομένως πρέπει :

γ) Νὰ ἀκούωμεν μὲ σεβασμόν, ἐνθυμούμενοι ὅτι ἀκούομεν τὸν Λόγον ***τοῦ Θεοῦ*** καὶ ὅτι εὑρισκόμεθα ἐν τῇ ***παρουσίᾳ*** Αὐτοῦ.

δ) Μὲ ***σοβαρότητα***, καθ' ὅσον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀκούομεν, δὲν εἶναι πρᾶγμα μικρὸν ἀλλ' ἀποβλέπει εἰς τὴν ***αἰώνιον*** ἡμῶν ζωήν. Ἀκούομεν μετὰ μεγίστης προσοχῆς τὸν ἰατρόν, ὅταν μᾶς ὁμιλῇ περὶ τῆς ὑγιείας μας, ἢ τὸν δικηγόρον, ὅταν μᾶς συμβουλεύῃ περὶ τῆς περιουσίας μας, διότι ἐννοοῦμεν τὴν σπουδαιότητα τῶν συμφερόντων μας τούτων. Ἀλλὰ τὰ συμφέροντα τῆς ψυχῆς εἶναι ἀσυγκρίτως σπουδαιότερα τῶν προσκαίρων συμφερόντων τοῦ φθαρτοῦ σώματος καὶ τῆς ἔτι μᾶλλον φθαρτῆς ὑλικῆς περιουσίας.

Ἐὰν ἀκροαζώμεθα τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ τοιαύτην διάθεσιν πνεύματος, θὰ πραγματοποιῶμεν καὶ τὴν δευτέραν ἔννοιαν τῆς λέξεως ***ἀκούειν***, ἤτοι τὴν

2. Ὑπακοὴν ἢ ἀποδοχὴν τῶν ἀκουομένων.

Ἡ λέξις ***ἀκούειν*** ἔχει ἐνίοτε τὴν σημασίαν τοῦ ***ὑπακούειν***. Ὅπως λέγομεν κοινῶς : «Τὸ παιδὶ αὐτὸ δὲν ἀκούει τοὺς γονεῖς του». Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γραφὴν

ἡ ἔννοια αὕτη τῆς λέξεως ἀπαντᾶται. Οὕτως εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐάγγέλιον ιη' 37 ἀναγινώσκομεν:

«Πᾶς ὅστις εἶναι ἐκ τῆς ἀληθείας **ἀκούει** τὴν φωνήν Μου», δηλαδή, **ὑπακούει** εἰς αὐτήν. Ἐὰν ἀκούωμεν μὲ **πίστιν**, μὲ **σέβας**, καὶ μὲ **προσευχήν**. Ἐὰν δηλαδὴ παραλαμβάνωμεν τὰ τρία ταῦτα **μαζύ μας**, ὅταν μεταβαίνωμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀκούσωσεν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, θὰ ὠφελώμεθα καὶ θὰ ἀπερχώμεθα τῆς ἐκκλησίας δοξάζοντες τὸν Θεόν. Θὰ δεχώμεθα τὴν ἀλήθειαν καὶ θὰ ὑπακούωμεν εἰς αὐτὴν καὶ οὕτω θὰ καταντήσωμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν στενὴν ἐκείνην σχέσιν πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν ὁποίαν μας ὑπόσχεται, λέγων, «**Μήτηρ μου** καὶ **ἀδελφοί Μου** εἶναι οἱ **ἀκούοντες** τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ» Καὶ ἀλλαχοῦ: «Τὰ **πρόβατάΜου** τὴνφωνήνΜου **ἀκούουσι**».Θὰ ἤμεθα ἀληθῶς πρόβατα τῆς ποίμνης τοῦ Χριστοῦ.

Οἱ ἀκούοντες ὀρθῶς ἀπολαμβάνουν μέγιστα προνόμια.

Ποῖον μεγαλείτερον προνόμιον δύναταί κανεις νὰ ποθήσῃ παρὰ τὸ νὰ ἔχῃ τὸν Χριστὸν **πρεσβύτερον Ἀδελφόν, Φίλον** καὶ **Ὁδηγόν;** Καὶ εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἀκούουν, δίδεται ἡ ὑπόσχεσις ὅτι θὰ **αὐξάνουν** εἰς **χάριν** καὶ **πνευματικότητα**: «Καὶ θέλει γείνει **προσθήκη** εἰς ἐσᾶς τοὺς ἀκούοντας» (Μάρκ. δ. 24).

Ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐπαναλαμβάνεναι διαρκῶς εἰς τὴν Γραφήν. Ἡ **μετάνοια**, ἡ **πίστις** καὶ ἡ **ἁγιωσύνη** εἶναι ἀναντιρρήτως **δῶρα τοῦ Θεοῦ**. **Ἀλλ' ὁ βαθμὸς** τῆς Θείας χάριτος, εἰς τὸν ὁποῖον φθάνει ὁ πιστός, **ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἐπιμελείας**. Ἡ ἀμέλεια, εἴτε εἰς τὰ πνευματικά, εἴτε εἰς τὰ ὑλικά, καταδικάζεται πανταχοῦ τῆς Γραφῆς. Ἡ δὲ ἐπιμέλεια εἰς τὸ νὰ ἀκούῃ τις νὰ ἀναγινώσκῃ, καὶ νὰ προσεύχηται, παρίσταται ὡς φέρουσα μεθ' ἑαυτῆς τὸν μισθὸν αὐτῆς:

«Ἡ ψυχὴ τῶν ἐπιμελῶν θέλει χορτασθῆ».(Παροιμ. ιγ': 4).

Ἡ ἐπιμέλεια λοιπὸν εἶναι ἡ κυρία αἰτία τῆς πνευματικῆς **προόδου**. Ποῖος εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις κάμνει ταχεῖαν πρόοδον εἰς τὰ πνευματικά, ὅστις αὐξάνει εἰς **χάριν**, εἰς **γνῶσιν**, εἰς **δύναμιν**, εἰς **χρησιμότητα;** Εἶναι ὁ ἐπιμελὴς εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν μέσων τῆς χάριτος, εἰς τὴν μελέτην τῆς Γραφῆς, εἰς τὴν κατ'ἰδίαν προσευχήν, εἰς τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ Δεῖπνον τοῦ Κυρίου, ὁ **ἐπιμελὴς ἀκροατὴς** τοῦ Λόγου. Ὁ τοιοῦτος δὲν **ἀκούει μόνον, ἀλλὰ** καὶ **ὑπακούει** εἰς τὴν φωνὴν τοῦ Ποιμένος· ὑπακούει εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Θεοῦ πρὸς **μετάνοιαν**, πρὸς **ἁγιωσύνην** καὶ πρὸς **νέαν ζωήν**. Ἀγωνίζεται νὰ ἀποβάλῃ πᾶν βάρος, καὶ τὴν εὐκόλως ἐμπεριπλέκουσαν αὐτὸν ἁμαρτίαν καὶ τρέχει εἰς τὸν δρόμον τῆς Χριστιανικῆς προόδου.

Ἂς προσέξωμεν, λοιπόν, ἀδελφοί μου, εἰς τὴν προτροπὴν ταύτην τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ ἂς ἀκούωμεν **ὀρθῶς** τὸν Λόγον, τὸν δυνάμενον νὰ φωτίσῃ ἡμᾶς πρὸς σωτηρίαν. Πρὸ **πάντων** δὲ ἂς ἀκούωμεν μὲ **σταθερὰν ἀπόφασιν** νὰ ἤμεθα **πρακτικοὶ ἀκροαταὶ** τοῦ Λόγου, ἀκροαζόμενοι μετὰ **προσοχῆς**, ζητοῦντες τὸν

φωτισμὸν τοῦ ***Ἁγίου Πνεύματος***, σκεπτόμενοι περὶ ὅσων ἀκούομεν, ***ἄνευ προλήψεως***, ***ἄνευ ἀδιαφορίας***, ***ἄνευ αὐτοπεποιθήσεως*** ἢ ***ἐγωϊσμοῦ***. Ἂς ἐνισχύωμεν δὲ τὰς ἐντυπώσεις ἡμῶν διὰ ***προσευχῆς***, προσπαθοῦντες διαρκῶς νὰ ζήσωμεν ζωὴν ἁγίαν, καὶ οὕτω νὰ γινώμεθα οὐ μόνον ***ἀκροαταὶ*** τοῦ Λόγου, ἀλλὰ καὶ ποιηταί, ***ἐκτελεσταὶ*** αὐτοῦ.

Εἴθε ὁ Κύριος νὰ εὐλογήσῃ τὸν κηρυχθέντα λόγον Του εἰς τὰς καρδίας πάντων ἡμῶν ! ***Ἀμήν.***

(Ἐκ τῶν ἀνεκδότων τοῦ Μιχαὴλ Καλοποθάκη 1910)

ΑΝΑΠΤΥΞΕΙΣ

«Μάκρυνον τὰ σχοινιά σου, καὶ στερέωσον τοὺς πασσάλους σου».

(Ἡσα. νδ'. 2)

Ὁ προφήτης ὁμιλεῖ ἐνταῦθα περὶ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ περὶ τῆς μελλούσης δόξης αὐτοῦ, ὅταν θὰ ἐπεκταθῇ καὶ θὰ λησμονήσῃ τὴν αἰσχύνην αὐτοῦ, καὶ ὁ Θεὸς θὰ ἦναι ὁ Λυτρωτὴς αὐτοῦ καὶ θὰ δείξῃ εἰς τὸν λαόν Του τὸ ἔλεός Του καὶ τὴν ἀγάπην Του. Μεταχειρίζεται λοιπὸν ὁ Ἡσαΐας τὸ παράδειγμα τῆς σκηνῆς, τὸ ὁποῖον πᾶς τις θὰ ἠννόει, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι δύσκολον οὔτε δι' ἡμᾶς νὰ ἐννοήσωμεν. «Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου...μὴ φεισθῇς· μάκρυνον τὰ σχοινία σου, καὶ στερέωσον τοὺς πασσάλους σου.» Ὅταν θέλῃ τις νὰ πλατύνῃ τὸν τόπον τῆς σκηνῆς του, καὶ νὰ μακρύνῃ τὰ σχοινία αὐτῆς, πρέπει καὶ νὰ στερεώσῃ τοὺς πασσάλους, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι δεμένα τὰ σχοινία· εἰ δὲ μή, ὁ ἄνεμος θὰ ἀνατρέψῃ τὴν σκηνήν. «Πλάτυνον, λοιπόν,» λέγει ὁ προφήτης πρὸς τὸν λαόν του, «πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου· ἀλλὰ πρόσεξε καὶ νὰ στερεώσῃς τοὺς πασσάλους σου.»

Παρετηρήσατε πολλάκις, πιστεύω, τὸν θόλον (τὸν τροῦλλον) τῆς Ἁγίας Σοφίας, καὶ ἐθαυμάσατε τὸ ἀριστοτέχνημα τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἀνθημίου. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ θόλου τούτου καὶ παντὸς ἄλλου θόλου, ὄχι μόνον τῆς πόλεως ταύτης ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ κόσμου, εἶναι ὅτι οὗτος ὁ θόλος εἶναι τόσον πλακωτός, ὥστε φαίνεται πολὺ αἰθέριος καὶ ἐλαφρός. Ὁ ἱστοριογράφος Προκόπιος γράφει περὶ αὐτοῦ ὅτι τῷ ἐφαίνετο ὡς κρεμασμένος δι' ἁλύσεως ἐξ οὐρανοῦ. Εἶναι πολὺ πλατὺς (33 μέτρα) ἐνῷ τὸ ὕψος του εἶναι μόνον 14 μέτρων. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι τόσον πλατύς, ἠναγκάσθη ὁ Ἀνθήμιος νὰ κάμῃ τοὺς στύλους, οἵτινες τὸν ὑποβαστάζουν πολὺ παχεῖς. Ἀλλὰ ἔχετε σημειώσει καμμίαν φορὰν τὸ ἐξωτερικὸν τῆς Ἁγίας Σοφίας, πόσον ἄσχημον εἶναι, σχετικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους ναούς ; Διὰ νὰ ἐνισχυθῇ ἔτι περισσότερον ὁ θόλος, ἠναγκάσθη ὁ Βασίλειος ὁ Α'. νὰ

προσθέση καὶ τὰ ἐξωτερικὰ ἐκεῖνα ὑποστηρίγματα, ἕνεκα τῶν σεισμῶν. Μῆκος καὶ πλάτος χωρὶς στερέωμα,χωρὶς βάθος, εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνον. Μάκρυνον τὰ σχοινία σου, ἀλλὰ καὶ στερέωσον τοὺς πασσάλους σου!

Πόσον σπουδαῖον μάθημα εἶναι τοῦτο διὰ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικήν μας ζωήν! Ὁ αἰδ. δρ. Φόσδικ, τῆς Νέας Ὑόρκης, μᾶς λέγει ὅτι ἐδῶ εὑρίσκεται ἓν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα κριτήρια τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἱκανότης τοῦ νὰ πλατυνθῇ χωρὶς νὰ καταστραφῇ.

Παρατηρήσατε τὸν νέον ἢ τὴν νεάνιδα ἀπὸ τὸ μικρὸν χωρίον, ὅστις ἔρχεται διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν μεγαλούπολιν. Πόσον πλατύνεται ἀμέσως ὁ ὁρίζων τῆς ζωῆς του! Βλέπει πολλὰ τὰ ὁποῖα οὐδὲ εἶχε φαντασθῇ ποτέ. Ἔχει νέας καὶ ποικίλας εὐκαιρίας, εὑρίσκει νέους φίλους, νέας διασκεδάσεις, καὶ πρὸ πάντων νέους πειρασμούς. Τοῦτο συμβαίνει σήμερον εἰς πολλοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἦλθον ἐδῶ ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀνατολῆς. Ἠνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοί των· ἔμαθον πράγματα πέραν τῶν ὀνείρων αὐτῶν. Ἐμάκρυναν τὰ σχοινία των· ἆρά γε ἐστερέωσαν τοὺς πασσάλους των, ἢ ἐκλονίσθησαν καὶ κατεστράφησαν;

Ἡ ἐποχή μας εἶναι ἐποχὴ περισσοτέρας πολιτικῆς ἐλευθερίας· ὅπου καὶ ἂν ὑπάγῃ κανείς, οἱ ἄνθρωποι ὁμιλοῦν καὶ σκέπτονται περὶ πολιτικῆς ἐλευθερίας. Ενθυμούμεθα μετὰ φρίκης τὴν ἐποχὴν ἐδῶ, εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν, ὅταν δὲν ἦτο συγκεχωρημένον νὰ προφέρῃ τις τὴν λέξιν «ἐλευθερία», οὔτε νὰ τὴν ἀναφέρῃ εἰς τὰς ἐφημερίδας. Τώρα, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ Ρωσσία καὶ ἡ Γερμανία, ἔγειναν δημοκρατίαι, καὶ ἀναπνέουν τὸν ἀέρα τῆς ἐλευθερίας. Ἀλλὰ μὲ τὴν νέαν ταύτην ἐλευθερίαν, ἐστερέωσαν ἆρά γε καὶ τοὺς πασσάλους των; Ἡ σημερινὴ κατάστασις τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Γερμανίας, τῆς Τουρκίας καὶ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος, πῶς συγκρίνεται μὲ τὴν προτέραν κατάστασίν των; Ἡ ἐλευθερία των αὕτη εἶναι ἀληθινὴ καὶ τελεία ἐλευθερία;

Ὅταν ἀφήσωμεν τὴν πολιτικήν, καὶ παρατηρήσωμεν τὴν διανοητικὴν ἀτμόσφαιραν τῆς ἡμέρας μας, βλέπομεν σχεδὸν τὰ ἴδια φαινόμενα. Πόσον θαυμασίως ἀνεπτύχθη ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου καὶ πόσον ἀπεριόριστος εἶναι ἡ ἐλευθερία του περὶ τὸ σκέπτεσθαι καὶ τὸ μανθάνειν. Ὅταν ὁ Γαλιλαῖος κατὰ τὸ 1615 ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν κόσμον ὅτι ἡ γῆ δὲν εἶναι τὸ κέντρον τοῦ σύμπαντος, ἀλλὰ περιστρέφεται πέριξ τοῦ ἡλίου, ἡ Ἐκκλησία τὸν κατεδίκασεν ὡς αἱρετικὸν καὶ τὸν ἐφυλάκισεν. Ἀλλὰ τώρα ὑπάρχει πλήρης ἐλευθερία· καὶ τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια διδάσκουν ὅ,τι θέλουν. Ἀλλὰ πάλιν ἔρχεται ἡ ἐρώτησις·— Ἐστερέωσαν τοὺς πασσάλους τῆς σκηνῆς; Ἡ ἐπιστήμη ἔκαμε θαυμαστὴν πρόοδον κατὰ τὸν εἰκοστὸν αἰῶνα· καὶ ὡς πρὸς τὰ ὑλικά, ἔμαθε τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην στερεῶν θεμελίων. Καθὼς τὸ δένδρον τὸ φυτευμένον ἐπὶ τοῦ βράχου αὐξάνει μέχρις ἑνὸς βαθμοῦ, ἀλλ' ὅταν πνεύσῃ δυνατὸς ἄνεμος, ἀνατρέπεται ἐπειδὴ δὲν ἔχει βαθείας τὰς ῥίζας, τοιουτοτρόπως ὁ ἄνθρωπος ἔμαθεν ὅτι ἐὰν πρόκειται νὰ κτίσῃ ὑψηλὸν κτίριον, ἀναγκάζεται νὰ θέσῃ βαθέα θεμέλια. Εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ὑπάρχουν

κτίρια μὲ 40 καὶ 50 πατώματα· ἀλλὰ διὰ νὰ κτίσουν ἓν τοιοῦτο κτίριον, πρῶτον σκάπτουν 10 ἢ 15 μέτρα κάτω καὶ θέτουν θεμέλια ἐπὶ τοῦ βράχου μὲ χαλυβδίνας δοκούς. Τότε τὸ κτίριον γίνεται στερεόν. Ἆρά γε εἰς τὰς σκέψεις μας, εἰς τὴν διανοητικήν μας ἐλευθερίαν, ἔχομεν στερεὰ θεμέλια ;

Τὸ σπουδαιότερον ὅμως ζήτημα εἶναι τὸ θρησκευτικόν. Διότι καὶ ἐδῶ ἐφθάσαμεν εἰς ἐποχὴν μεγάλης ἐλευθερίας. Ἴσως ἡ ἀνθρωπότης ἐπροχώρησεν εἰς τὰ ἄκρα εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο, ἀλλ' εἶναι τὸ λογικὸν ἀποτέλεσμα «τῆς ἐλευθερίας μὲ τὴν ὁποίαν ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς ὁ Χριστός.» Ὁ Χριστὸς ἠλευθέρωσε τοὺς Ἰουδαίους, ὄχι τόσον ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, ὅσον ἀπὸ τὰς παραδόσεις τῶν πρεσβυτέρων. Καὶ ὁπόταν ἐπιτυγχάνῃ μία δύναμις, εἴτε ἐκκλησιαστική, εἴτε πολιτική, εἰς τὸ νὰ περιορίσῃ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν τῶν ἀνθρώπων, ἐγείρεται ἕνας Χρυσόστομος, ἕνας Λούθηρος, ἕνας Οὔσσιος, διὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ἥτις εἶναι μία πολὺ πολύτιμος κτῆσις τοῦ Χριστιανοῦ. Τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἐρεύνης τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι προνόμιον παντὸς ὀπαδοῦ τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ βλέπομεν ὅτι καὶ ἐδῶ, καθὼς συνέβη εἰς τὰ πολιτικά, εἰς τὰ ἠθικά, καὶ εἰς τὰ ἐπιστημονικὰ ζητήματα, μερικοὶ περιέπεσαν εἰς ὑπερβολάς, καὶ ἐκλονίσθησαν εἰς τὴν πίστιν των, ἐπειδὴ δὲν εἶχον θεμέλιον. Ἐμάκρυναν τὰ σχοινία των, χωρὶς νὰ στερεώσουν τοὺς πασσάλους.

Τί λοιπὸν εἶναι οἱ πάσσαλοι, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἔχωμεν στερεούς ; Πῶς, μὲ ἄλλους λόγους, δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σταθερὸν θεμέλιον, ὥστε νὰ ἱδρύσωμεν μέγα καὶ ὑψηλὸν τὸ κτίριον τῆς ἐλευθερίας μας ; Θὰ ἀναφέρω τέσσαρας τοιούτους πασσάλους, καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ σκεφθῆτε σοβαρῶς περὶ τούτων, διότι μοὶ φαίνεται ὅτι εἶναι οἱ οὐσιωδέστεροι.

1) ***Ἡ σταθερὰ πίστις εἰς τὸν Θεόν.*** Τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως ἀρχίζει: «***Ἐν ἀρχῇ ὁ Θεός...***» Ὁ Σολομὼν λέγει «Ἀρχὴ σοφία φόβος Κυρίου.» Ὁ Ἰησοῦς λέγει πρὸς τοὺς μαθητάς Του, «Ἔχετε πίστιν Θεοῦ.» Ἐὰν ἡ πολιτικὴ ἢ ἡ διανοητικὴ ἐλευθερία ἀπομακρύνῃ τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅλη ἡ οἰκοδομὴ κλονίζεται. Δύναταί τις νὰ προχωρήσῃ πολὺ εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν θρησκευτικήν του ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐὰν ἡ πίστις του εἰς τὸν Θεὸν μένῃ σταθερὰ καὶ δυνατή, δὲν φοβοῦμαι δι' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. Ἐπειδὴ ἔχει τὴν χεῖρά του εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ πέσῃ πολύ. Καὶ βεβαίως, διὰ νὰ ἔχῃ τις τὴν σταθερὰν ταύτην πίστιν, χρειάζεται ἀδιάλειπτος συγκοινωνία μὲ Αὐτὸν διὰ τῆς προσευχῆς.

2) Ὁ δεύτερος πάσσαλος εἶναι ***ἡ καθαρὰ διάκρισις μεταξὺ τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου***, μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ὁ νέος ἀπὸ τὸ χωρίον, ὅστις ἐρχόμενος εἰς τὴν πόλιν εὑρίσκει νέους συντρόφους, οἱ ὁποῖοι τοῦ δεικνύουν πολλὰ πράγματα τὰ ὁποῖα ποτὲ δὲν εἶδεν εἰς τὴν πατρίδα του, πρέπει νὰ σταματήσῃ καὶ νὰ ἐρωτήτῃ τὴν συνείδησίν του ἐὰν ταῦτα ἦναι δίκαια καὶ ὀρθὰ ἢ ὄχι. Καὶ ὡς γνώμονα τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν ὑπάρχει τι καλλίτερον τοῦ Λόγου τοῦ

Θεοῦ. Ἐκεῖ, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τὸν βίον καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, εὑρίσκομεν τὴν λυδίαν λίθον τοῦ δικαίου καὶ τοῦ ἀδίκου. Ὥστε ἐὰν ἐμμένωμεν ἐν τῇ προσευχῇ διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν σταθερὰν πίστιν εἰς τὸν Θεὸν, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ Εὐαγγελίου, διὰ νὰ ἔχωμεν τὴν ζωηρὰν συνείδησιν τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ, οἱ δύο οὗτοι πάσσαλοι θὰ στερεώσουν δι' ἡμᾶς τὴν σκηνὴν τῆς ζωῆς.

3) Ὁ τρίτος πάσσαλος εἶναι ἡ ***ταπεινοφροσύνη καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ μάθωμεν τὴν ἀλήθειαν.*** «Ἡ ὑπερηφάνεια προηγεῖται τοῦ ὀλέθρου, καὶ ἡ ὑψηλοφροσύνη τοῦ πνεύματος προηγεῖται τῆς πτώσεως.» Ἐάν τις νομίζῃ ὅτι κατέχει ὅλην τὴν ἀλήθειαν, καὶ δὲν χρειάζεται νὰ μάθῃ τίποτε, οὗτος κινδυνεύει νὰ πέσῃ. Ὁ Θεὸς ἔχει πάντοτε νέας ἀληθείας νὰ μᾶς διδάξῃ, εἴτε ἐκ τῆς φύσωες, εἴτε ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου, εἴτε ἐκ τοῦ Λόγου Αὐτοῦ· καὶ ὁ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ προοδεύει εἰς τὴν γνῶσιν καὶ εἰς τὴν δύναμιν. Οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς ἐνόμιζον ὅτι κατέχουν πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν, πρὸ πάντων περὶ τοῦ Νόμου τοῦ Μωϋσέως. Ὁ Ἰησοῦς ὅμως ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς μαθήματα τόσον ὑψηλὰ, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντείπωσιν εἰς Αὐτόν. Ὁ εὐδίδακτος ὁδηγεῖται εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν καὶ στηρίζεται εἰς τὴν πίστιν, καθὼς καὶ εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ἀληθείας.

4) Ὁ δὲ τέταρτος πάσσαλος εἶναι ἡ ***βαθεῖα ἐπιθυμία τοῦ ὑπηρετεῖν.*** Ἐάν τις θέλῃ νὰ προοδεύσῃ εἰς τὴν γνῶσιν μόνον ἐκ φιλαυτίας, ἔχει πρῶτον νὰ μάθῃ τὸ μάθημα τῆς ***ὑπηρεσίας.*** «Ὅστις θέλει νὰ γίνῃ μέγας ἐν ὑμῖν, ἂς ἦναι ὑπηρέτης ὑμῶν.» Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἴδιος ἦλθεν, ὄχι διὰ νὰ ὑπηρετηθῇ ἀλλὰ διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ. Τὸ πνεῦμα τῆς ὑπηρεσίας εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ πνεύματος τῆς ὑπερηφανείας. Ἐμπεριέχει δὲ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ γίνῃ τις χρήσιμος, καθὼς καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ μεταχειρισθῇ πάντα ὅσα ἔχει πρὸς τὸ καλὸν τῶν ἄλλων. Ὁ καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἢ τῆς ἀστρονομίας τοιουτοτρόπως δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν μεταχειρίζεται ὅλα τὰ πολύτιμα προτερήματά του καὶ τὰς γνώσεις του πρὸς ὑπηρεσίαν τῶν μαθητῶν του. Ἡ ράπτρια καὶ ἡ ὑπηρέτρια, ὁ ἔμπορος καὶ ὁ ὑπάλληλος, ὅλοι εἰμποροῦν νὰ ὑπηρετήσουν τὸν Θεὸν καὶ ταὐτοχρόνως νὰ αὐξάνουν ἐν τῇ πίστει, ὅταν ὑπηρετοῦν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Χριστοῦ.

Ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ, ἂς μὴ ἤμεθα ἐπιπόλαιοι. Ὡς τέκνα τοῦ Ὑψίστου, περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Ψαλμῳδὸς λέγει «Πόσον μεγάλα εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε! βαθεῖς εἶναι οἱ διαλογισμοί σοι σφόδαα,» — καὶ οἱ ἰδικοί μας διαλογισμοὶ ἂς ἦναι βαθεῖς.

Ἂς ἐνδυναμώμεθα ἐν Κυρίῳ καὶ ἐν τῷ κράτει τῆς ἰσχύος αὐτοῦ. Ἐνῷ μανθάνομεν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εἴτε ἀπὸ τὴν πεῖράν μας, εἴτε ἀπὸ τὰ βιβλία, ὥστε νὰ πλατύνηται ὁ ὁρίζων τῆς ζωῆς, ἂς ἤμεθα ἐπίσης καὶ «ἐρριζωμένοι καὶ τεθεμελιωμένοι ἐν ἀγάπῃ, νὰ καταλάβωμεν μετὰ πάντων τῶν ἁγίων, τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ βάθος καὶ ὕψος, καὶ νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὑπερβαίνουσαν πᾶσαν γνῶσιν, διὰ νὰ πληρωθῶμεν μὲ ὅλον τὸ πλήρωμα τοῦ Θεοῦ.»

Ἐν Κων)πόλει. ***Κάρολος Τ. Ρίγγς.***

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΘΕΟΣ ΑΥΤΟΥ

Ὑπὸ Φιλίππου Μαύρου **(Philip Mauro)**.

(Ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ)

(συνέχεια)

ΙΖ'.

Δύο μέθοδοι ποιήσεως κόσμου.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει παρατηρήσει καὶ γνωρίσει δύο διαφόρους καὶ ἀπ' ἀλλήλων διακεκριμένας μεθόδους ἐνεργείας. Αἱ δύο αὗται μέθοδοι προέρχονται ἐκ δύο διακεκριμένων πνευματικῶν πηγῶν καὶ εἶναι ῥιζικῶς διάφοροι ἀλλήλων. Ἡ μία μέθοδος εἶναι ἡ τῆς *ἐξελίξεως* — ἡ μέθοδος τῆς συνεχοῦς μεταβολῆς ἀπὸ σειρᾶς τινος συνθηκῶν ἢ περιστατικῶν εἰς ἑτέραν μετ' αὐξανομένης ποικιλίας καὶ διακλαδώσεων ἐν τῇ προσπαθείᾳ ὅπως ἐπιτευχθῇ μεμακρυσμένον τι ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι σαφῶς διαγεγραμμένον καὶ τὸ ὁποῖον διαρκῶς ἐκφεύγει τὸν διώκοντα. Ἡ ἑτέρα εἶναι ἡ μέθοδος τῆς *δημιουργίας*, καθ' ἣν τὸ σχέδιον ἑκάστου πράγματος εἶναι πλῆρες καὶ τέλειον ἐξ ἀρχῆς μὴ ἐπιδεχόμενον βελτίωσιν ἢ ἐπεξεργασίαν. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ μέθοδος ἰσχυροῦ ἀλλ' ἀτελοῦς πνευματικοῦ ὄντος, τὸ ὁποῖον σκοπεῖ μετὰ σειρὰν ἐπανειλημμένων ἀποτυχιῶν νὰ κατορθώσῃ ἰδεώδη τινὰ κατάστασιν ἢ ἀποτέλεσμα, καὶ ἐν τῇ προσπαθείᾳ του ταύτῃ ἐπιμόνως δοκιμάζει νέον τι μέσον καθ' ὅσον τὸ προηγούμενον ἐδείχθη ἀποτυγχάνον. Ἡ ἑτέρα μέθοδος εἶναι ἡ τοῦ Παντοδυνάμου καὶ Πανσόφου Ὄντος, ὅστις ἐργάζεται κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ τελείου Αὐτοῦ θελήματος, ὅστις δὲν ἔχει χρείαν πειραμάτων, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἡ ἀποτυχία εἶναι ἀδύνατος. Ἡ μία μέθοδος εἶναι ἡ τοῦ Σατανᾶ ἡ δὲ ἑτέρα εἶναι ἡ μέθοδος Κυρίου τοῦ Θεοῦ.

Τὸ Σύμπαν ἐπλάσθη διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ. «Μὲ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ἔγειναν οἱ οὐρανοί, καὶ διὰ τῆς πνοῆς τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ στρατιὰ αὐτῶν» (Ψαλμ. λγ΄ 6). Ἡ γῆ ἐπίσης ἐπλάσθη διὰ τοῦ λόγου Αὐτοῦ καὶ ἐπλήσθη ζώντων πλασμάτων, φυτῶν τε καὶ ζῴων, ἕκαστον τῶν ὁποίων διετάχθη νὰ παράγῃ «*κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ*». Πάντα τὰ πλάσματα Αὐτοῦ ἐξετέλεσαν τὴν ἐντολὴν ταύτην καὶ καθ' ἅπασαν τὴν γῆν δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἓν παράδειγμα, καθ' ὃ ζῶν πλάσμα παρήγαγε σπέρμα οὐχὶ «κατὰ τὸ εἶδος αὐτοῦ». Ἡ γῆ ὁλόκληρος δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ τοὺς ἀριθμούς, οἵτινες θὰ παρίστανον τὸ σύνολον τῶν πράξεων παραγωγῆς αἵτινες ἐγένοντο ἐπ' αὐτῆς· ἀλλ' ὅμως μεταξὺ ὅλων τούτων δὲν εἶναι γνωστὴ οὐδὲ μία περίπτωσις παρεκκλίσεως ἀπὸ τῆς ἐντολῆς ταύτης. Αὕτη εἶναι ἡ μέθοδος τῆς Δημιουργίας, ἡ μέθοδος τοῦ Θεοῦ· ὅλα δὲ τὰ λεγόμενα περὶ παραλ-

λαγῶν καὶ προόδων ἀπὸ τοῦ ὁμογενοῦς εἰς τὸ ἑτερογενές, περὶ ἀρχικῆς νεφελώδους καταστάσεως καὶ περὶ πρωτογενοῦς πρωτοπλάσματος δὲν ἔχουσι βάσιν στερεωτέραν τῶν ***ταξειδίων τοῦ Γκούλλιβερ.***

Ἡ μέθοδος τῆς ***ἐξελίξεως*** εὑρίσκεται ***μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνας ἐνεργείας καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο μέρος τοῦ σύμπαντος.*** Ἡ μέθοδος αὕτη—τὸ νὰ ἀνοιχθῶσιν οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ ἀνθρώπου ὥστε νὰ ἦναι ὡς θεός, γινώσκων τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν, καὶ νὰ δύναται οὕτω νὰ διακρίνῃ, νὰ ἐκλέγῃ, νὰ πειραματίζηται, νὰ ἀποτυγχάνῃ καὶ πάλιν νὰ ἐκλέγῃ—προσεφέρθη εἰς τοὺς προπάτορας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐγένετο δεκτὴ ὑπ᾿ αὐτῶν. Οἱ λόγοι ἐσημειώθησαν δι᾿ ἡμᾶς: «Δὲν θέλετε βεβαίως ἀποθάνει· ἀλλ᾿ ἐξεύρει ὁ Θεός, ὅτι καθ᾿ ἣν ἡμέραν φάγητε ἀπ᾿ αὐτοῦ, θέλουσιν ἀνοιχθῆ οἱ ὀφθαλμοί σας, καὶ θέλετε εἶσθαι ὡς θεοί, γνωρίζοντες τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν». Οὕτως ὁ Ἀδὰμ παρέδωκε τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὴν μέθοδον τῆς ἐξελίξεως, καὶ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα προβαίνουσι κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην ἔκτοτε.

Τὸ σφάλμα τῶν φιλοσόφων τοῦ ὑλισμοῦ εἶναι ἀκριβῶς τοῦτο: Παρατηρήσαντες τὸν νόμον ἢ τὴν μέθοδον τῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου εἰς πάντα τὰ ἀνθρώπινα πράγματα καὶ μὴ φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ λόγου τῆς Ἀληθείας, ἐπειδὴ ἀπορρίπτουσιν αὐτόν, ἔσπευσαν νὰ δεχθῶσι τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ ἐξέλιξις εἶναι παγκόσμιος μέθοδος. Ἐξ ἄλλου θεολόγοι στερούμενοι πίστεως (ὁποῖοι καθ᾿ ἑκατοντάδας ἐξέρχονται ἐκ τῶν θεολογικῶν σχολῶν), φοβούμενοι μὴ νομισθῶσιν ὡς «ἀνεπιστήμονες» καὶ ὡς «ὑστεροῦντες τῶν νεωτέρων ἰδεῶν» ἐδέχθησαν τὴν ἐξέλιξιν ὡς τὴν Θείαν μέθοδον τῆς Δημιουργίας· οὕτω δὲ «πᾶσα ἡ γῆ ἐθαύμασεν ὀπίσω τοῦ θηρίου». Ἤδη δὲ οἱ ἔχοντες ὀφθαλμοὺς διὰ νὰ βλέπωσι καὶ νοῦν διὰ νὰ σκέπτωνται βλέπουσι τὴν εἰρωνείαν τοῦ πράγματος, καθ᾿ ὅσον αὐτὴ αὕτη ἡ διδασκαλία τῆς ἐξελίξεως καθίσταται μία τις φάσις ἐν τῇ ***ἐξελίξει τῆς φιλοσοφίας*** καὶ καταλαμβάνει τὴν θέσιν της μεταξὺ τῶν ἐρειπίων, τὰ ὁποῖα ἡ «ἐξέλιξις» ἀφῆκεν ὀπίσω της.

«Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς θέλει γελάσει· ὁ Κύριος θέλει ἐκμυκτηρίσει αὐτούς».

Ἀναμφιβόλως ὁ Σατανᾶς ἐπιθυμεῖ νὰ ἐκτιμῶμεν τὴν μέθοδόν του, ἀδιάφορον τὶ σκέπτεται περὶ αὐτῆς αὐτὸς μετὰ τὴν ἐπὶ τοσούτους αἰῶνας δοκιμασίαν της· ἀλλὰ ἰδίως θὰ λαμβάνῃ μεγάλην εὐχαρίστησιν ἐκ τοῦ ὅτι κατώρθωσε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς τὸν ἀποστατήσαντα Χριστιανισμὸν τὴν ἰδέαν ὅτι ἡ ἰδική του μέθοδος τῆς ἐξελίξεως ἦτο ἡ Θεία μέθοδος ἐν τῇ Δημιουργίᾳ.

(ἀκολουθεῖ) ***Ξ. Μ. Μόσχου.***

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΑΠ' ΑΡΧΗΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ'.

Ὁ Καθολικισμὸς καὶ αἱ πολιτικαὶ μεταβολαὶ τοῦ 17ου αἰῶνος.

(συνέχεια)

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεταβολῶν τούτων ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἐξηκολούθει νὰ κινῆται ἐντὸς τῶν γραμμῶν, ἃς ἐχάραξεν ἡ ἐν Τριδέντῳ Σύνοδος. Ἡ ἐσωτερικὴ αὐτῆς εἰρήνη δὲν διεσαλεύθη μέν, ὑπέστη ὅμως μικράς τινας διαταράξεις ἐκ τῆς ἐμφανίσεως νέων ἐρίδων ἐπὶ παλαιῶν ζητημάτων. Ἡ πρώτη τῶν ἐρίδων τούτων ἦτο τὸ λεγόμενον ***Γαλλικὸν ζήτημα.*** Ὁ βασιλεὺς Λουδοβῖκος ὁ ΙΔ'. καίπερ θέλων νὰ θεωρῆται πιστὸς Καθολικός, ἠξίωσεν, ὡς οἱ προκάτοχοί του κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα, ὅπως αἱ κενούμεναι ἐν Γαλλίᾳ ἐπισκοπαὶ πληρῶνται τῇ ἐγκρίσει αὐτοῦ, ὅπως τὰ εἰσοδήματα τῶν κενῶν ἐπισκοπῶν περιέρχωνται εἰς τὸ βασιλικὸν ταμεῖον, καὶ ὅπως οἱ διοριζόμενοι ἐπίσκοποι δίδωσιν ὅρκον πίστεως πρὸς τὸν βασιλέα. Ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Ι'. (1644—1655) ἀντέστη εἰς τὰς ἀξιώσεις ταύτας τοῦ Λουδοβίκου. Ἐπὶ Ἰννοκεντίου τοῦ ΙΑ'. (1676—1689) συνετάχθη ἡ ***σύμβασις τῶν Τεσσάρων Ἄρθρων*** πρὸς διακανονισμὸν τῆς διαφορᾶς ταύτης. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης κατηργεῖτο ἡ ἐξουσία τοῦ Πάπα ἐπὶ τῶν κοσμικῶν ἡγεμόνων, ἀνεγνωρίζετο ὅτι ὁ Πάπας δεσμεύεται ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ δικαίου καὶ ὅτι ἐν Γαλλίᾳ μάλιστα οἱ Γαλλικοὶ νόμοι ἦσαν ἰσχυρότεροι τῶν ἀποφάσεων τοῦ Πάπα, τέλος δὲ ὅτι ἀκόμη καὶ αἱ δογματικαὶ ἀποφάσεις αὐτοῦ ἠδύναντο νὰ ἀναθεωρῶνται καὶ τροποποιῶνται ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Πάπας σφοδρῶς ἀντεπεξῆλθε κατὰ τῶν ἄρθρων τούτων, τέλος δὲ ἐπῆλθε συμβιβασμός, τοῦ Λουδοβίκου παραιτηθέντος τῶν Τεσσάρων Ἄρθρων, ἀλλ' ἐπιβαλόντος τὰς ἄλλας ἐκείνας ἀξιώσεις του.

Ἑτέρα ἔρις ἐντὸς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς μάνδρας ἀνεφύη ἐκ τῆς ἀναβιώσεως τῆς αὐστηρᾶς διδασκαλίας τοῦ Αὐγουστίνου. Ἡ πρώτη ἀφορμὴ ἐδόθη τῷ 1588 ἔκ τινος ἔργου τοῦ Ἰησουΐτου ***Μολίνα,*** τιτλοφορουμένου «Συμφωνία Χάριτος καὶ Ἐλευθέρας Θελήσεως». Τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου τούτου ἔκλινε πρὸς τὸν Πελαγιανισμόν, ἐξήγειρε δὲ τὴν ἀντιλογίαν τῶν Δομινικανῶν. Ὁ Πάπας Κλήμης ὁ Η'. συνεκάλεσε τῷ 1597 μικρὰν Σύνοδον πρὸς ἐπίλυσιν τῆς διενέξεως καὶ συμβιβασμὸν τῶν διαμαχομένων μερίδων. Ἀλλ' ἡ Σύνοδος αὕτη μετὰ δεκαετῆ προσπάθειαν διε-

λύθη ἄπρακτος. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀνεφάνη ἕτερος ἀντίπαλος τῶν δοξασιῶν τοῦ Μολίνα, ὁ Ὁλλανδὸς **Κορνήλιος Ἰάνσεν**, ἐπίσκοπος Ὕπρης, ὅστις ἐξέδωκε μέγα ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Αὐγουστῖνος», δι' οὗ ὑπερημύνετο τῆς διδασκαλίας τοῦ μεγάλου Πατρός. Τοῦτο προεκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τῶν Ἰησουϊτῶν ὑπὲρ τοῦ Μολίνα, καὶ ἡ ἔρις ὠξύνθη. Ὁ Μολίνα ἀπέθανε τῷ 1601, ὁ Ἰάνσεν τῷ 1638, ἀλλ' ἡ διένεξις ἐξηκολούθησε, σχηματισθείσης ὁμάδος Ἰανσενιστῶν, ἐχόντων ὡς κέντρων αὐτῶν τὸ **Πόρτ Ροαγιάλ**, ἀρχαῖον ἐγκαταλελειμμένον μοναστήριον, ὅπου συνεκεντρώθησαν πολυάριθμοι ἄνδρες λόγιοι, ἐντριβεῖς εἰς τὴν θεολογίαν, τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἀσκοῦντες καὶ κηρύττοντες αὐστηρὰν ἠθικὴν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Αὐγουστίνου καὶ ἐχθροὶ ἄσπονδοι τῆς διεφθαρμένης καὶ χαλαρᾶς ἠθικῆς τῶν Ἰησουϊτῶν. Οἱ ἄνδρες οὗτοι ἐκήρυττον ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐντελῶς ἀνίκανος ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ πράξῃ τὸ καλὸν καὶ ὅτι μόνη ἡ Θεία χάρις σώζει αὐτόν, οὐχὶ δὲ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἐζήτουν νὰ καταπολεμήσωσι τὴν τυπικότητα καὶ τὰς ἄλλας καταχρήσεις ἐν τῇ θρησκείᾳ, νὰ ἐξεγείρωσι δὲ πίστιν καὶ ἁγνὸν θρησκευτικὸν αἴσθημα παρὰ τῷ λαῷ. Τὸ Πόρτ Ροαγιὰλ ἀπέβη τὸ κέντρον τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 17ον αἰῶνα, ἕωσοῦ τῷ 1709 διελύθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ὅστις περιῆλθεν ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἰησουϊτῶν. Οἱ Ἰανσενισταὶ κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν Ὁλλανδίαν, ὅπου ἐσχημάτισαν μίαν ἐκκλησίαν, ἥτις κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ἀπετέλεσε τὸν πυρῆνα τῶν λεγομένων **Παλαιοκαθολικῶν**, περὶ ὧν θέλομεν διαλάβει ἐν τῷ οἰκείῳ κεφαλαίῳ.

Ἐν Γαλλίᾳ ἀπέμειναν πάντοτε σπέρματά τινα τοῦ Ἰανσενισμοῦ, μέχρι τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ἅτινα ὅμως βαθμηδὸν ἐξεφυλίσθησαν, περιπεσόντα εἰς εἶδός τι εὐλαβοῦς μυστικισμοῦ.

Συγγενοῦς πνεύματος πρὸς τοὺς Ἰανσενιστὰς ἦτο καὶ ὁ σύγχρονος μέγας **Πασχὰλ** (Pascal), ὁ συγγραφεὺς τῶν «Σκέψεων περὶ θρησκείας,» ὅστις ἐξέδωκεν ἓν πολύκροτον σύγγραμμα, «Ἐπιστολαὶ ἐπαρχιακαί,» ἐν τῷ ὁποίῳ δι' αὐθεντικῶν μαρτυριῶν καὶ δι' ὕφους σοβαροῦ καὶ πλήρους χάριτος ἐκαυτηρίασε τὰς ὀλεθρίας ἀρχὰς τοῦ Ἰησουϊτισμοῦ. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐπροξένησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἐν Γαλλίᾳ, ἀλλ' ἐκμανέντες οἱ Ἰησουῖται, ἔχοντες δὲ ὄπισθέν των ὁλόκληρον τὴν ἰσχὺν τοῦ Πάπα, κατώρθωσαν νὰ καταδικασθῇ τὸ ἔργον ὡς αἱρετικὸν καὶ νὰ καταδιωχθῇ ἀπηνῶς.

Ἄλλη ἔρις ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Παπισμοῦ τοῦ 17ου αἰῶνος πολὺ ὅμως ἠπιωτέρα τῆς προηγουμένης, ἦτο ὁ **Ἡσυχασμός**, εἶδος μυστικισμοῦ, ὃν ἐδίδαξεν Ἱσπανός τις ἱερεὺς **Μολινὸς** διὰ τοῦ συγγράμματός του «Ὁ Πνευματικὸς Ὁδηγός». Οὗτος ἐδίδασκεν ὅτι ἡ πνευματικὴ εἰρήνη καὶ ζωὴ ἀποκτῶνται μόνον διὰ τελείας αὐταπαρνήσεως καὶ ὑποταγῆς εἰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς διδασκαλίας ταύτης καθίσταντο περιτταὶ αἱ τελεταὶ καὶ ἱεροπραξίαι τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο δὲ ἐξήγειρε τὴν ἀντιλογίαν τῶν Ἰησουϊτῶν, διὰ τῶν ἐνεργειῶν τῶν ὁποίων ὁ μὲν Μολι-

νὸς ἐφυλακίσθη καὶ ἀπέθανεν ἐν τῇ φυλακῇ, ἡ δὲ διδασκαλία του ἀνεθεματίσθη.

Ἀλλ' ὁ Μυστικισμὸς ἀνεφάνη εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα ἐν τῷ Ρωμαιοκαθολικῷ κόσμῳ κατὰ τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα, κυρίως ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ κλονισμοῦ, ὅν εἶχεν ὑποστῇ ἡ Παπικὴ διδασκαλία ἐκ τῆς ἐν Γερμανίᾳ καὶ Ἑλβετίᾳ Εὐαγγελικῆς Μεταρρυθμίσεως. Πολλοὶ Ρωμαιοκαθολικοί, χωρὶς νὰ ἀπαρνηθῶσι τὸν Καθολικισμόν, ἤρχισαν νὰ περιφρονῶσι τοὺς τύπους καὶ τὰς τελετὰς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐν γένει τὰ ἐξωτερικὰ ἔργα τῆς εὐσεβείας καὶ περιωρίζοντο εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἕνωσιν καὶ μυστικὴν ἐπικοινωνίαν τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν Θεόν. Εἰς τὴν μυστικὴν ταύτην τάσιν ἀνῆκεν ἡ ἁγ. ***Θηρεσία*** καὶ ὁ ***Ἰωάννης τοῦ Σταυροῦ***, πρωτίστως δὲ ὁ βραδύτερον ἀνακηρυχθεὶς «ἅγιος» ***Φραγκῖσκος ὁ ἐκ Σάλης*** (1622), ὅστις διὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἀγάπης του καὶ τῆς συνδιαλλακτικῆς ἠπιότητός του ἐπανήγαγεν οὐκ ὀλίγους Διαμαρτυρομένους εἰς τὸν Καθολικισμόν. Τὸ δὲ σύγγραμμα αὐτοῦ «Ἡ Φιλοθέη», δι' οὗ συνιστᾷ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν ζωήν, ὑπῆρξε ἕν ἐκ τῶν προσφιλεστέρων καὶ γενικώτερον διαδεδομένων βιβλίων μεταξὺ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Οἱ Ἰησουῖται οὕτως ἐπρωτοστάτησαν καθ' ὅλον τὸν 17ον καὶ 18ον αἰῶνα εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ πάσης φιλελευθέρας τάσεως ἐντὸς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς καθυποτάξεως ἁπασῶν τῶν συνειδήσεων εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα. Ἡ δύναμις καὶ ἐπιρροή των ἔγεινε βαθμηδὸν τεραστία καὶ ἐπίφοβος εἰς τὰς κοσμικὰς ἐξουσίας τῆς Εὐρώπης, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον κατέστησαν μισητοὶ εἴς τε τοὺς κυβερνήτας διὰ τὴν ἀπειλητικήν των στάσιν καὶ ἀντιπαθεῖς εἰς τοὺς λαούς, διὰ τὰς σκληρότητας καὶ ὠμότητας ἃς διέπραττον κατὰ τῶν ἀντιφρονούντων αὐτοῖς, ἀνθρώπων πολλάκις εὐσεβῶν καὶ ἀκάκων. Καὶ οὕτω βαθμηδὸν περιῆλθον εἰς τὸν δεινὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἰδίας των ὑπάρξεως, ὅν περιεγράψαμεν ἤδη εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΗ'.

Ἡ Ρωσσικὴ Ἐκκλησία.

Ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, καθ' ἣν ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐκήρυξε τὸν Χριστὸν ἐν Σκυθίᾳ, ὡς ὠνομάζετο ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἡ χώρα ἣν σήμερον καλοῦμεν Νότιον Ρωσσίαν, εἰς οὐδὲν ἱστορικὸν τεκμήριον στηρίζεται. Πότε ἀκριβῶς εἰσήχθη τὸ πρῶτον ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὴν Ρωσσίαν δὲν γνωρίζομεν. Ὁ πατριάρχης ***Φώτιος*** κατὰ τὸν 9ον αἰῶνα πρῶτος ἀναφέρει ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ τὸ Εὐαγγέλιον ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Ρώσσους. Ἐπίσης Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος μαρτυρεῖ ὅτι ἐπὶ ***Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος*** (συγχρόνου τοῦ Φωτίου) εἶχεν ἤδη κηρυχθῇ τὸ Εὐαγγέλιον μεταξὺ τῶν Ρώσσων. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἐκεῖ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐβράδυνε, διότι κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, κατὰ τὴν

μαρτυρίαν τοῦ Ρώσσου μοναχοῦ **Νέστορος** (ὅστις ἤκμασε κατὰ τὸν 11ον αἰῶνα) ἡ εἰδωλολατρεία ἔτι ἦτο ἡ ἐπικρατοῦσα ἐν Ρωσσίᾳ θρησκεία. Κατὰ τὸ ἔτος 955 ἡ **Ὄλγα**, χήρα τοῦ ἡγεμόνος Ἰγὼρ τοῦ Κιέβου, ἐλθοῦσα εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐβαπτίσθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Θεοφυλάκτου· ἀλλ' ὁ υἱός της Σβετοσλάβος ἠρνήθη νὰ ἠσπασθῇ τὴν νέαν θρησκείαν τῆς μητρός του. Ἡ Ὄλγα μετεκαλέσατο ἐκ Γερμανίας Χριστιανοὺς ἱεραποστόλους· ἀλλ' ἀπέθανε πρὶν ἢ ἐκπληρωθῇ ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν. Πρῶτος ὁ ἔγγονος τῆς Ὄλγας ἡγεμὼν **Βλαδίμηρος**, ὃν οἱ Ρῶσσοι ὀνομάζουσιν «ἰσαπόστολον», ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ὑπῆρξε διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, κατόπιν ἐδέχθη τὸ Εὐαγγέλιον καὶ ἀνεκήρυξε τὸν Χριστιανισμὸν θρησκείαν τοῦ κράτους αὐτοῦ, καταργήσας καὶ καταπολεμήσας τὴν εἰδωλολαλρείαν. Κατά τινα παράδοσιν, δέκα Ρῶσσοι πρέσβεις ἀπεστάλησαν ὑπὸ τοῦ Βλαδιμήρου εἰς Κωνσταντινούπολιν ἵνα μελετήσωσιν ἐκεῖ τὰ διάφορα θρησκεύματα τοῦ ἔξω κόσμου. Οὗτοι ἐπιστρέψαντες συνέστησαν εἰς τὸν ἡγεμόνα νά ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμὸν καὶ δὴ τὸν Ὀρθόδοξον τοιοῦτον. Ὁ Βλαδίμηρος ἐβαπτίσθη ἐν Χερσῶνι τῷ 988, μετονομασθεὶς Βασίλειος, συγχρόνως δὲ ἐνυμφεύθη τὴν Βυζαντινὴν πριγκήπισσαν Ἄνναν, ἥτις καὶ τὸν ἐβοήθησεν εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὰ Ρωσσικὰ χρονικά, ὁ Χριστιανισμὸς ἐπέφερε ῥιζικὴν μεταβολὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν βίον τοῦ Βλαδιμήρου, ὅστις πρότερον ὢν βίαιος, ὠμὸς καὶ ἀκόλαστος, διεκρίνετο κατόπιν ἐπὶ σωφροσύνῃ, δικαιοσύνῃ, ἠπιότητι καὶ καθαρότητι ζωῆς, ζητῶν τὴν δόξαν καὶ εὐτυχίαν του οὐχὶ πλέον εἰς πολέμους καὶ αἱματοχυσίας, ἀλλ' εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ **Ἰαροσλάβος**, ὅστις ἐκλήθη ὁ Ἰουστινιανὸς τῆς Ρωσσίας, ἐφρόντισε νὰ μορφώσῃ τὸν λαὸν αὐτοῦ θρησκευτικῶς καὶ ἠθικῶς διὰ τῆς ἱδρύσεως πολλῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων· ἐβελτίωσε τὰ τῆς λατρείας, ἐξηυγένισε τὴν ἐκκλησ. μουσικήν, καὶ προήγαγε τὴν ἐκπαίδευσιν. Τὸ ὑπ' αὐτοῦ ἱδρυθὲν ἐν Κιέβῳ μοναστήριον τοῦ Σπηλαίου ἐγένετο ἡ κοιτὶς τῆς Ρωσσικῆς φιλολογίας καὶ τὸ ἐκπαιδευτήριον τοῦ Ρωσσικοῦ κλήρου.

Ἐπειδὴ ἡ Ρωσσία παρέλαβε τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ τοῦ Βυζαντίου, ὁ Πατριάρχης Κων/πόλεως φυσικῶς ἐθεώρει τὴν Ρωσσικὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἑαυτοῦ περιφέρειαν· καὶ ὁ πρῶτος Μητροπολίτης Κιέβου καὶ πάσης Ρωσσίας **Θεόπομπος**, ὃν ἀναφέρει ὁ Νέστωρ εἰς τὰ χρονικά του, ἦτο Ἕλλην, χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κων/πόλεως κατὰ τὸ 1035. Ἀλλ' ὅτε τῷ 1051 ἐχήρευσεν ὁ μητροπολιτικὸς θρόνος τοῦ Κιέβου, ὁ Ἰαροσλάβος συνεκάλεσε πάντας τοὺς Ρώσσους ἐπισκόπους καὶ διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι καὶ χειροτονήσωσιν ὡς νέον Μητροπολίτην τὸν εὐσεβῆ Ρῶσσον ἱερέα **Ἱλαρίωνα**, ἄνευ προσφυγῆς εἰς τὸν Πατριάρχην. Ἀλλ' οἱ υἱοὶ τοῦ Ἰαροσλάβου δὲν ἠκολούθησαν τὴν πολιτικὴν ταύτην τοῦ πατρός των ὑπὲρ ἱδρύσεως ἀνεξαρτήτου Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ἱλαρίωνα μητροπολίτης Κιέβου τῷ 1071 ἦτο πάλιν Ἕλλην τις, Γεώργιος τὸ ὄνομα, καὶ ἐχειροτονήθη ἐν Κων]πόλει. Μετὰ ταῦτα καθιερώθη ὅπως

ὁ Μητροπολίτης ἐκλέγηται μὲν ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, μεταβαίνῃ δὲ εἰς Κων/πολιν πρὸς χειροτονίαν.

Ἡ θέσις τῶν μητροπολιτῶν ἐν Ρωσσίᾳ ταχέως κατέστη ἰσχυρά. Καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων ἐξήσκουν μεγάλην (καὶ συνήθως σωτήριον) ἐπιρροήν. Τὰ πλεῖστα διατάγματα τῶν ἡγεμόνων ἤρχιζον διὰ τῶν λέξεων· «Μετὰ τὴν λῆψιν τῆς εὐλογίας τοῦ πατρὸς ἡμῶν Μητροπολίτου». Ἰδίως ὠφέλιμοι ὑπῆρξαν οἱ Μητροπολῖται εἰς τὴν πατρίδα των κατὰ τοὺς δεινοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἡ Ρωσσία κατεπιέζετο ὑπὸ τῶν Μογγόλων, οἵτινες ἦσαν Μωαμεθανοί. Οἱ μητροπολῖται κατ' ἀρχὰς ἤδρευον ἐν Κιέβῳ. Ἀλλ' ὅτε ἡ πόλις αὕτη κατὰ τὸ ἔτος 1240 ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Μογγόλων, μετεφέρθη ἡ ἕδρα τοῦ μητροπολίτου εἰς τὴν Βλαδιμήραν καὶ ἐκεῖθεν τῷ 1328 εἰς Μόσχαν, ἥτις ἐπὶ ἡγεμόνος Ἰβὰν Δανίλοβιτς ἀνεκηρύχθη πρωτεύουσα τοῦ Ρωσσικοῦ κράτους. Διετήρησεν ὅμως ὁ πρωθιεράρχης τὸν τίτλον τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου καὶ πάσης Ρωσσίας. Τῷ 1353 ἐχειροτονήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει μητροπολίτης Κιέβου ὁ ἐπίσκοπος Βλαδιμήρας ***Ἀλέξιος***. Ἀλλ' ἐνῷ ἀκόμη δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Μόσχαν, ὁ Πατριάρχης Φιλόθεος ἐχειροτόνησε τὸν Ἕλληνα ***Ρωμανὸν*** δεύτερον μητροπολίτην ἐν Ρωσσίᾳ, ὁρίσας αὐτὸν διὰ τὰς μεσημβρινὰς καὶ δυτικὰς ἐπαρχίας τῆς Ρωσσίας, (μὲ ἕδραν τὸ Κίεβον), ἃς κατεῖχον οἱ Λιθουανοί, διέταξε δὲ τὸν Ἀλέξιον νὰ φέρῃ τὸν τίτλον ἁπλῶς μητροπολίτου Μόσχας. Ἡ διαίρεσις αὕτη τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησ. διοικήσεως ἐν Ρωσσίᾳ προὐκάλεσε μεγίστην σύγχυσιν. Οἱ πλεῖστοι τῶν Ρώσσων ἐπισκόπων ἠρνήθησαν ὑπακοὴν εἰς τὸν ἐπιβληθέντα Ἕλληνα μητροπολίτην. Ὁ Ρωμανὸς ἀπέθανε τῷ 1362. Σέρβος τις ***Κυπριανὸς*** κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ Κιέβου, καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξίου, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Δημητρίου τοῦ Α'. ὡς μητροπολίτης πάσης Ρωσσίας ἐν Μόσχᾳ (1380). Ἀλλὰ τότε ἀρχιμανδρίτης τις, ***Ποιμὴν*** καλούμενος, κατώρθωσεν ἐν Κων/πόλει νὰ χειροτονηθῇ μητροπολίτης Κιέβου, καὶ οὕτω πάλιν ἡ Ρωσσικὴ Ἐκκλησία εὑρέθη μὲ δύο ἀντιζήλους ἀρχηγούς. Τέλος ἐπεκράτησεν ὁ Κυπριανὸς καὶ προέστη τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας μετὰ μεγάλης φήμης μέχρι τοῦ 1406.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἡγεμὼν τῆς Λιθουανίας Ἰαγγελλὼν εἶχεν ἀσπασθῇ τὸν Χριστιανισμόν, καὶ προσεχώρησεν εἰς τὸν Παπισμόν (1386). Μητροπολίτης Μόσχας ἦτο ἀπὸ τοῦ 1409—1439 ὁ δραστήριος ***Φωτίας***, ὅστις κατώρθωσε νὰ διατηρῇ τὴν ἀνωτάτην ἐξουσίαν καὶ ἐπὶ τῶν ἐν Λιθουανίᾳ Ρώσσων ἐπισκόπων, ἐνήργει δὲ σθεναρῶς κατὰ τοῦ Παπισμοῦ. Τῷ 1414 ὁ βασιλεὺς τῆς Λιθουανίας ***Βιθολδ***, διὰ νὰ καταλύσῃ τὴν ἐξάρτησιν τοῦ Κιέβου ἀπὸ τῆς Μόσχας συνεκάλεσεν εἰς Κίεβον τοὺς ἐπισκόπους τῆς Νοτίου Ρωσσίας καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ ἐκλέξωσιν ὡς ἴδιον μητροπολίτην των τὸν Γρηγόριον ***Ζαμπλὰκ***, ἐπειδὴ δὲ ὁ Πατριάρχης ἠρνήθη νὰ τὸν χειροτονήσῃ, ἐχειροτόνησαν αὐτὸν οἱ ἐκεῖ συνηγμένοι ἐπίσκοποι. Ἔκτοτε ὑφίστατο πάλιν ἡ διαίρεσις τῆς Ρωσσικῆς Ἐκκλησίας, μέχρι τοῦ 1594, ὅτε ὁ

μητροπολιτικὸς θρόνος τοῦ Κιέβου ἡνώθη μετὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Μετὰ τοῦτο οἱ Ρῶσσοι ἤρχισαν ἐκλέγοντες Ὀρθόδοξον Μητροπολίτην Κιέβου, ὅστις ὑπήχθη ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Μόσχας.

(ἀκολουθεῖ)

ΔΥΟ ΠΑΤΡΙΔΕΣ—ΔΥΟ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ

(συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου φύλλου)

Β΄. Ἡ ὑπηρεσία.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ κληθῶμεν ὅπως χύσωμεν τὸ αἷμα ἡμῶν, ἡ τιμὴ τῆς σημαίας ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς νὰ ἤμεθα πιστοὶ εἰς τὴν καθημερινήν μας ὑπηρεσίαν.

Παλαιός τις καὶ ἔμπειρος μαχητὴς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἔγραφεν ἐκ τοῦ βάθους φυλακῆς τινος, πρὸς ἕνα νεανίαν, ὅστις πρὸ μικροῦ εἶχε καταταχθῇ εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον καὶ ὅστις εὕρισκε τὰς πρώτας μάχας ὀλίγον τι δυσκόλους: «Σὺ λοιπόν, τέκνον μου, κακοπάθησον μετ' ἐμοῦ ὡς καλὸς στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται εἰς βιωτικὰς ὑποθέσεις, διὰ νὰ ἀρέσῃ εἰς τὸν στρατολογήσαντα» (Β΄. Τιμοθ. β΄. 2—3). Πρόκειται πράγματι ὄχι ἁπλῶς νὰ ἦναί τις στρατιώτης, ἀλλὰ νὰ ἦναι καὶ «καλὸς στρατιώτης», καί, διὰ νὰ περιλάβωμεν ὑπὸ μίαν λέξιν τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ὑπηρεσίας, πρόκειται περὶ **ὑπακοῆς**, διότι εἰς τὸν στρατὸν τὸ πρώτιστον αὐτὸ εἶναι.

Εἶναι εὐκολωτάτη εἰς τὸν στρατῶνα ἡ ὑπηρεσία δι' ἐκείνους, οἵτινες ἔχουν διάθεσιν νὰ ὑπακούουν. Ἑκάστη ὥρα ἔχει τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῆς ἐργασίαν καθωρισμένην ἤδη· ἡ σάλπιγξ σημαίνει τὰς στιγμὰς καθ' ἃς πρέπει νὰ ἐγερθῶμεν, νὰ κατακλιθῶμεν, νὰ ἐργασθῶμεν καὶ ν' ἀναπαυθῶμεν. Τὸ πᾶν εἶναι ἐκ τῶν προτέρων κανονισμένον ἀρκεῖ μόνον νὰ πράξωμεν τὸ καθῆκόν μας. Πολλοὶ τῶν ὁποίων ὁ οἰκιακὸς βίος εἶναι δύσκολος βεβαιώνουν ὅτι ἦτο πολὺ εὐκολώτερος δι' αὐτοὺς εἰς τὸν στρατόν. Ἀλλὰ διὰ τοὺς μὴ θέλοντας νὰ ὑπακούουν τὸ πᾶν εἶναι δύσκολον καὶ περίπλοκον. Ἀπειλοῦν, ἐναντιοῦνται, ἐπαναστατοῦν καὶ τοῦτο πρὸς ἰδίαν αὐτῶν βλάβην.

Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Θεοῦ· εἶναι ἀνυπόφορος διὰ τοὺς μὴ ἐργαζομένους εἰς ταύτην ἐκ καλῆς διαθέσεως καὶ εἶναι εὔκολος ἀπ' ἐναντίας διὰ τοὺς παραδεχομένους ταύτην μετὰ χαρᾶς καὶ δι' ἐκείνους ὅσοι εἶναι ἀποφασισμένοι νὰ ἦναι «καλοὶ στρατιῶται» τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις οἱ ὅροι τοῦ καλοῦ στρατιώτου:

1. ***Νὰ ἤμεθα ἕτοιμοι.*** Οὐχὶ νὰ ἀρχίσωμεν νὰ παρασκευαζώμεθα καθ' ἣν στιγμὴν ἠχεῖ ἡ σάλπιγξ· ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν τὸν ἱματισμόν μας καὶ τὰ ὅπλα μας

ἕτοιμα. Νὰ ἤμεθα ἐνδεδυμένοι, μὲ τὸν σάκκον ἐπ' ὤμου, τὸ ὅπλον καθαρισμένον καὶ εἰς τὴν γραμμὴν τοῦ προσκλητηρίου· αὐτὸ εἶναι τὸ στοιχειωδέστερον καθῆκον τοῦ στρατιώτου. Ἐὰν δὲ καταληφθῶμεν αἰφνιδίως, κατὰ τὴν νύκτα ἴσως, ἐὰν ἀποτόμως ἡ σάλπιγξ ἠχήσῃ τὸ γενικὸν πρόσταγμα, ὀφείλομεν εἰς τὴν στιγμὴν νὰ ἤμεθα ἕτοιμοι πρὸς ἀναχώρησιν. Ἐκεῖνοι οἵτινες ἀρχίζουν νὰ προετοιμάζωνται ὅταν πρέπει νὰ ἦναι ἤδη ἕτοιμοι, οὐδέποτε θὰ ἦναι καλοὶ στρατιῶται. Ὁμοίως καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν λέγει : «Ἑτοιμάζεσθε», ἀλλὰ «Ἐστὲ ἕτοιμοι διὰ τὴν ζωήν, ἕτοιμοι διὰ τὸν θάνατον.» Αὐτὸς εἶναι ὁ καλλίτερος ὅρος διὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωήν.

2. ***Νὰ μείνωμεν εἰς τὴν θέσιν ἡμῶν*** ἐκείνην, ἥτις μᾶς ἐδόθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ. Ὁ στρατιώτης δὲν δύναται νὰ ἀλλάξῃ τὸν σύντροφόν του κατὰ βούλησιν οὐδὲ νὰ σταθῇ εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀξιωματικῶν· ὁ σκοπὸς ὀφείλει νὰ μείνῃ εἰς τὴν φρουράν του μέχρις ὅτου ἀντικατασταθῇ, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἐπίσης εἰς ἕκαστον ἐξ ἡμῶν τὴν εἰς τὸν κόσμον τοῦτον θέσιν του· πρέπει νὰ μείνωμεν εἰς ταύτην καὶ εἰς αὐτὴν νὰ μάθωμεν νὰ τὸν ὑπηρετῶμεν. Ἐὰν ἡ θέσις ἦναι δύσκολος, ἂς σκεφθῶμεν ὅτι εἶναι τιμητικὴ θέσις, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς μᾶς ἐνεπιστεύθη καὶ τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τὸν τυχόντα.

Εὑρέθη ἐπὶ τῶν τοίχων καὶ εἰς τὸ διαμέρισμα τοῦ τάγματος τῆς φρουρᾶς τοῦ ἀρχαίου ἀνακτόρου τῶν Καισάρων ἐν Ῥώμῃ μία χονδροειδὴς εἰκών, παριστῶσα ἄνδρα γονατισμένον ἐνώπιον ἐσταυρωμένου τινος φέροντος κεφαλὴν ὄνου καὶ κάτωθεν τὴν ἐπιγραφήν : «Ἀναξαμένης λατρεύων τὸν Θεόν του». Εἶναι γελοιογραφία διακωμῳδοῦσα κάποιον Ῥωμαῖον στρατιώτην τοῦ πρώτου αἰῶνος, ὅστις ἔγινε Χριστιανός. Δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἐκ τούτου τί ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος θὰ ὑπέφερεν ἀπὸ τὰς λοιδορίας, τὰ σκώμματα καὶ τὰς καταδιώξεις τῶν συστρατιωτῶν του. Ἀλλὰ πλησίον τῆς γελοιογραφίας ταύτης καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς τοῦ τοίχου πλευρᾶς ἀναγινώσκομεν τὰς λέξεις : «Ἀναξαμένης πιστός». Αὕτη ἦτο ἡ ἀπάντησίς του εἰς τὰς λοιδορίας, τὰς ὁποίας τοῦ ἐξετόξευον. Πλὴν ἔμενεν εἰς τὴν θέσιν του, ἐκεῖ ἔνθα ὁ Θεὸς τὸν εἶχε τοποθετήσει καὶ οὕτω ἐξεπλήρου τὸ καθῆκόν του.

3. ***Νὰ ἤμεθα πιστοὶ εἰς τὰς διαταγάς μας.*** Αἱ διαταγαὶ δὲν εἶναι αἱ αὐταὶ δι' ὅλους τοὺς στρατιώτας. Ὁ Ρωμαῖος ἑκατόνταρχος εἶπε πρὸς τὸν Χριστόν : «Ἔχω ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας καὶ λέγω πρὸς τοῦτον ὕπαγε καὶ ὑπάγει· καὶ πρὸς τὸν ἄλλον ἔρχου καὶ ἔρχεται». (Λουκ. ζ'. 8). Δὲν ἔπρεπεν ἐκεῖνος, πρὸς ὃν ἔλεγε «πήγαινε», νὰ ἔρχεται, καὶ ἐκεῖνος πρὸς ὃν ἔλεγεν «ἐλθὲ» νὰ φεύγῃ. Ἕκαστος εἶχε τὴν διαταγήν του. Ὁ Χάβελοκ, ἔνδοξος στρατηγὸς Ἄγγλος, εἶχεν εἴπει μίαν ἡμέραν εἰς τὸν μικρόν του υἱὸν νὰ τὸν περιμένῃ εἰς τὴν γωνίαν μιᾶς γεφύρας τοῦ Λονδίνου ἕωσοῦ ἐπιτρέψῃ· ἐλογάριαζε νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ ὀλίγα λεπτὰ τῆς ὥρας· ἀλλ' ἐλησμόνησε τὸν υἱόν του καὶ κατέληξεν εἰς τὴν οἰκίαν του ὕστερον ἀπὸ πολλὰς ὥρας· τὸ παιδίον ἔλειπε καὶ ὅλοι οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀνησύχουν· τότε ὁ πατὴρ ἐνεθυμήθη ποῦ τὸν ἀφῆκε καὶ εἶπε : «Θὰ ὑπάγω ἀμέσως

καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ τὸν εὕρω ἐκεῖ ὅπου τοῦ ὥρισα νὰ περιμένῃ». Πράγματι δὲ τὸ παιδίον ἐξηκολούθει νὰ περιμένῃ ἐκεῖ· εἶχεν ὑπακούσῃ εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ πατρός του· ἔδειξεν ὅτι ἦτο υἱὸς καλοῦ στρατιώτου καὶ ἐγνώριζε τί σημαίνει ἐμπιστοσύνη καὶ ὑπακοή.

Ἐν καιρῷ πολέμου πόσον εἶναι σπουδαῖον νὰ γνωρίζωμεν τὸ σύνθημα, τὴν διαταγὴν καὶ νὰ ὑπακούωμεν μετ' ἐμπιστοσύνης εἰς ταύτην· διότι ἐκ ταύτης ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τοῦ στρατιώτου, ἐνίοτε δὲ καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς πατρίδος. Τὸ αὐτὸ ἀκριβῶς συμβαίνει καὶ διὰ τὸν στρατιώτην τοῦ Χριστοῦ· ἐμπιστοσύνη εἰς τὸ σύνθημα καὶ τὴν ἐντολήν του.

Ἡ διαταγὴ δυνατὸν νὰ ἦναι: ***ἀντίστασις***, ἀντίστασις διὰ πάσης θυσίας. Ὅταν ὁ ἀπειροπληθὴς στρατὸς τῶν Περσῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ βασιλέως Ξέρξου ἠθέλησε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐπέμφθη εἰς τὴν εἴσοδον τῶν Θερμοπυλῶν, ὁπόθεν ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ στρατὸς οὗτος, ὁ Σπαρτιάτης στρατηγὸς Λεωνίδας μὲ τριακοσίους ἄνδρας ἐπιλέκτους καὶ μὲ τὴν ῥητὴν διαταγὴν ***ἀντιστάσεως***. Ἀντεστάθησαν καὶ ἐν τῇ τιμητικῇ ταύτῃ θέσει κατεστράφησαν μέχρι τοῦ τελευταίου· ἀπέκτησαν ὅμως παγκόσμιον καὶ αἰωνίαν δόξαν διὰ τὴν ὑπακοήν των μέχρι θανάτου. Ἔσωσαν δὲ καὶ τὴν πατρίδα, διότι ἐπεβράδυναν τὴν εἴσοδον τοῦ ἐχθροῦ, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ Ἑλλὰς ἡτοιμάσθη καὶ ἐσώθη. Ὅθεν ***ἀντιστάθητε!***

Ἀντιστάθητε διὰ πάσης θυσίας· ἀντιστάθητε εἰς τὸ κακόν· ἀντιστάθητε εἰς τὰς ὕβρεις, ἀντιστάθητε εἰς τοὺς πειρασμούς· ἀντιστάθητε μὲ οἱανδήποτε ἀπώλειαν καὶ ἂν ὑποστῆτε. Ὁ Μάριος Δουράν, ὅστις φυλακισθεὶς διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ προὐτίμησε νὰ διαμείνῃ πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν εἰς τρομεράν τινα φυλακὴν παρὰ νὰ ὑποκύψῃ, εἶχε χαράξει ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ κελλίου αὐτοῦ τὴν λέξιν ταύτην: ***ἀντιστάθητε***.

Ἄλλοτε ἡ διαταγὴ θὰ ἦναι «***ὑποχώρησις, φυγή***». Ἀπαγόρευσις εἰς προπορευόμενον σκοπὸν ἢ εἰς ἀνιχνευτήν τινα νὰ πολεμήσῃ, νὰ πυροβολήσῃ· ἀνάγκη, ἐὰν παρετηρήθη, νὰ ὑποκριθῇ ὅτι οὐδὲν τῷ συνέβη· ἐὰν κατεδιώχθη, νὰ πυροβολήσῃ ὑποχωρῶν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ σῶμα τοῦ στρατοῦ. Ὁ δὲ ἀπόστολος Παῦλος λέγει εἰς ἐκεῖνον, πρὸς ὃν γράφει νὰ ἦναι καλὸς στρατιώτης: «τὰς νεανικὰς ἐπιθυμίας ***φεῦγε***» (Β΄. Τιμόθ. 6΄. 22). ***Φεύγετε***, λέγει καὶ ὁ Πέτρος, «τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπάρχουσαν διαφθορὰν» (Β΄. Πέτρ. α΄. 4). Χρειάζεται πράγματι περισσότερον θάρρος καὶ ἡρωϊσμὸν τὸ νὰ φεύγῃ τις ταῦτα, τὸ ν' ἀποστρέφεται τὰς κακὰς συναναστροφάς τὸ νὰ διακόπτῃ τὰς σχέσεις μετὰ τῶν κακῶν φίλων, παρὰ ν' ἀναμιγνύεται μετ' αὐτῶν. Ὑπάρχουν πολλαὶ περιστάσεις εἰς τὴν ζωὴν τῶν νέων, κατὰ τὰς ὁποίας εἶναι ἀνανδρία τὸ νὰ μὴ δύνανται νὰ ἀποφεύγωσι τὰ τοιαῦτα.

4. ***Νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην***. Ἡ ἐμπιστοσύνη εἶναι ἡ βάσις καὶ ὁ πρῶτος ὅρος τῆς ὑπακοῆς. Ὁ στρατιώτης, ὁ μὴ ἔχων ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτοῦ, δὲν δύναται νὰ ὑπακούσῃ· ὑπὸ τὰς τοιαύτας δὲ συνθήκας ὁ στρατὸς παραλύει.

Διηγοῦνται ὅτι κατὰ τοὺς αἱματηροὺς πολέμους τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ὁ

στρατός του εὑρίσκετο μίαν ἡμέραν ἐντελῶς βρεγμένος. Οἱ συνήθως τοσοῦτον ἀτρόμητοι ἐκεῖνοι Γάλλοι στρατιῶται ἦσαν ἀποκαμωμένοι. Ἔλεγε κανεὶς ὅτι τὸ πᾶν κατεστράφη, ὁ ἐχθρὸς τοὺς εἶχεν ἐντελῶς καταφοβίσει καὶ ἡ ἧττα αὐτῶν ἦτο βεβαία, ὅτε αἴφνης μία σάλπιγξ ἠκούσθη εἰς τὸ στρατόπεδον νὰ σημαίνῃ ὅτι ἔφθασεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὁ Ναπολέων. Καὶ πράγματι αὐτὸς ὁ ἴδιος μὲ καλπασμὸν διέρχεται πρὸ τοῦ μετώπου τοῦ στρατοῦ του. Βλέποντες αὐτὸν οἱ στρατιῶται φλέγονται μὲ θάρρος καὶ ἐνθουσιασμόν, ἡ ψυχή των ἠλεκτρίζεται. «Ζήτω ὁ αὐτοκράτωρ!» ἀνακράζουν ἐν μιᾷ φωνῇ, ὁρμοῦν πάντες πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἅπαξ ἔτι κατανικοῦν τὸν ἐχθρόν!

Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χρειάζεται εἰς ἡμᾶς εἶναι ἡ ἐμπιστοσύνη εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἐὰν οἱ στρατιῶται τοῦ Ναπολέοντος εἶχον τόσον ἀπόλυτον ἐμπιστοσύνην εἰς τὸν ἀρχηγόν των, ὅστις τοὺς ὡδήγει εἰς τὸν θάνατον, ἐὰν μόνη ἡ ὄψις του, ἐὰν μία λέξις του, ἤρκει ὅπως τοὺς ἠλεκτρίσῃ, ἡμεῖς δὲν θὰ ἐμπιστευθῶμεν κατὰ πολὺ περισσότερον εἰς Ἐκεῖνον, ὅστις μᾶς ὁδηγεῖ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅστις πρῶτος ἐθυσίασε τὴν ζωὴν Αὐτοῦ δι' ἡμᾶς;

Ὁ ἀρχηγὸς ἡμῶν Χριστὸς εἶναι ἕτοιμος καὶ πάντοτε παρών, ὅπως μᾶς βοηθήσῃ. Διευθύνει τὴν μάχην, μᾶς ἐμπνέει τὴν δύναμιν Αὐτοῦ καὶ τὴν βεβαιότητα τῆς νίκης. Ἐκεῖνος ὅστις εἶναι «ὁ Νικητής» καὶ ὅστις ἐνίκησε χάριν ἡμῶν, θέλει ὡσαύτως νὰ νικήσῃ καὶ μεθ' ἡμῶν. Θὰ ἔχωμεν νὰ πολεμήσωμεν ἐναντίον τῶν πειρασμῶν πάσης φύσεως. Θὰ ἔχωμεν νὰ ὑποστῶμεν σκληρὰς ἐπιθέσεις ἐκ μέρους τοῦ κόσμου, τῶν συντρόφων μας, τῶν φίλων μας καὶ ἐκ μέρους ἴσως τῆς οἰκογενείας μας. Ἀλλ' ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν μᾶς ἀφίνει μόνους. Μᾶς ἐνθαρρύνει διὰ τοῦ βλέμματός Του καὶ μᾶς δίδει νέας δυνάμεις. Γνωρίζει καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐκ πείρας τὴν περιφρόνησιν καὶ τὸ μῖσος τῶν ἀνθρώπων, διότι ἐδοκίμασε καὶ ὑπέστη πάντα ταῦτα ὅτε ἦτο ἁπλοῦς ξυλουργὸς τῆς Ναζαρέτ, καὶ ὅτε ἐπάλαιεν ἐντελῶς μόνος ἐναντίον ὅλου τοῦ κόσμου. Μᾶς παροτρύνει ὅθεν νὰ μὴ φοβώμεθα, διότι ταῦτα δὲν εἶναι πρὸς κακόν μας. Ἐκεῖνο, ὅπερ πράγματι εἶναι πρὸς κακόν μας, εἶναι τὸ νὰ ἤμεθα παραδεδομένοι εἰς τὴν κακίαν, τὸ νὰ ζῶμεν διὰ τὰς ἡδονὰς καὶ διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν παθῶν ἡμῶν. Τὸ νὰ ἀνθιστάμεθα ὅμως καὶ νὰ νικῶμεν, τὸ νὰ μένωμεν μόνοι ἐναντίον πάντων, ἐν ἀνάγκῃ, ὅπως ἀκολουθήσωμεν τὴν καλὴν καὶ εὐθεῖαν ὁδόν, καθὼς καὶ τὸ νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, εἰς τὸν τὰ πάντα δυνάμενον Σωτῆρα, ὅστις μᾶς συγχωρεῖ καὶ διαφυλάττει ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν, τοῦτο ἀληθῶς ***δὲν εἶναι πρὸς κακόν μας***, ἀλλ' ἀπεναντίας εἶναι ἡ μόνη πραγματικὴ ζωή.

Κάποιος ἄνθρωπος ὅστις ἐπάλαισε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἔλεγε κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ γήρατός του: «Χάρις εἰς τὸν Θεὸν ὅστις κάμνει ἡμᾶς πάντας νὰ θριαμβεύωμεν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τὰ πάντα δύναμαι διὰ τοῦ ἐνδυναμοῦντός με Χριστοῦ» (Β'. Κορινθ. 6'. 14. — Φιλιπ. δ'. 13). Ἐὰν κλονιζώμεθα, ἂς ἀποβλέ-

ψωμεν πρὸς Ἐκεῖνον καὶ εἰς ἑκάστην νίκην θὰ μάθωμεν νὰ τὸν ἀγαπῶμεν καλλίτερον καὶ θὰ κατασταθῶμεν ἰσχυρότεροι.

Παλαιός τις μαχητὴς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντος ἔπεσε, βληθεὶς εἰς τὴν καρδιακὴν χώραν, ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, καθ' ἣν ὁ Ναπολέων ἐνίκησε μεγάλην νίκην. Ἐνῷ δὲ ὁ χειρουργὸς ἀνεζήτει νὰ ἐξαγάγῃ τὸ βλῆμα καὶ ἐξήταζε διὰ τῆς σμίλης μετὰ πολλῆς προφυλάξεως τὸ τραῦμα τῆς καρδίας, ὁ γηραιὸς στρατιώτης τῷ λέγει: «Προχώρησε βαθύτερα, ἰατρέ, διότι ἐκεῖ θὰ εὕρῃς τὸν Αὐτοκράτορα». — Καὶ εἰς τοῦτο ἀκριβῶς ἔγκειται τὸ μυστικὸν τῆς νίκης: ***Ἐμπιστοσύνη*** εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ ***ἀγάπη*** εἰς Αὐτόν. Ἂς ἔχωμεν λοιπὸν τὸν Χριστὸν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μας, καθὼς ὁ στρατιώτης ἐκεῖνος τὸν Αὐτοκράτορά του, καὶ ἂς ἤμεθα πλέον ἢ βέβαιοι ὅτι μετ' Αὐτοῦ θὰ ἤμεθα ἀπροσμάχητοι καὶ ἀκατανίκητοι.

Μιχαὴλ Ν. Καΐρης, ἰατρός.

ΠΕΡΙ ΚΑΘΙΕΡΩΣΕΩΣ

Ἐξ ἀφορμῆς ἐπιστολῆς ἐκ μέρους ἀναγνώστου τοῦ «Ἀστέρος» προβάλλοντος ἀπορίας καὶ ἐρωτήματα περὶ τῆς «Καθιερώσεως» προάγομαι νὰ πραγματευθῶ ἐκτενῶς ὁπωσοῦν τὸ σπουδαιότατον τοῦτο ζήτημα, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι ἐνδέχεται καὶ ἄλλοι νὰ ἔχωσιν ὁμοίας ἀπορίας, ἴσως δὲ καὶ νὰ ὑπάρχωσιν οἱ μηδέποτε σκεφθέντες ἐπ' αὐτοῦ, οἵτινες οὕτω δυνατὸν νὰ λάβωσιν ἀφορμὴν ὅπως μελετήσωσι ζήτημα ἔχον μεγίστην πρακτικὴν σημασίαν διὰ τὸν εἰλικρινῆ Χριστιανόν.

Α'. Τί ἐστι καθιέρωσις; — «Καθιέρωσις», ἢ «Ἀφιέρωσις», ἢ «Παραχώρησις», ἢ «Ἄνευ ὅρων παράδωσις», εἶναι λέξεις ἐκφράζουσαι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα· εἶναι δὲ τοῦτο μία ***ὡρισμένη πρᾶξις***, εἰς ἣν προβαίνει ἡ ***σεσωσμένη*** ψυχή, ὁπόταν κατανοήσῃ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ καθῆκον, ὅπερ ἔχει, νὰ προβῇ εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην. Ποία δὲ εἶναι ἡ πρᾶξις αὕτη μανθάνομεν ἐκ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς (ιβ' 1): «Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ ***νὰ παραστήσητε τὰ σώματά σας θυσίαν*** ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, ἥτις εἶναι ἡ λογική σας λατρεία». «Τὰ σώματά σας» λέγων ὁ Ἀπόστολος δὲν ἐννοεῖ βεβαίως τὰ ὑλικὰ ἡμῶν σώματα ἁπλῶς, ἀλλ' ἐννοεῖ γενικώτερον ***πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐπίγειον ἡμῶν ὕπαρξιν***, καὶ ὅπερ φυσικῶς διὰ τοῦ σώματος διενεργεῖται. Τοῦτο γίνεται κατάδηλον καὶ ἐκ προηγουμένων ὁμοίων ἐκφράσεων τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου (Ρώμ. ς' 13, 16, 19): «Μηδὲ παριστάνετε ***τὰ μέλη σας*** ὅπλα ἀδικίας εἰς τὴν ἁμαρτίαν, ἀλλὰ παραστήσατε ***ἑαυτοὺς*** εἰς τὸν Θεὸν ὡς ζῶντας ἐκ νεκρῶν». —«Δὲν ἐξεύρετε ὅτι εἰς ὅντινα παριστάνετε ***ἑαυτοὺς δούλους*** πρὸς ὑπακοήν, εἶσθε δοῦλοι ἐκείνου εἰς τὸν ὁποῖον ὑπακούετε..;»

—«Καθὼς παρεστήσατε ***τὰ μέλη σας δοῦλα*** εἰς τὴν ἀνομίαν πρὸς τὴν ἀνομίαν, οὕτω τώρα παραστήσατε τὰ μέλη σας δοῦλα εἰς τὴν δικαιοσύνην πρὸς ἁγιασμόν». Εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἡ ἐναλλαγὴ τῶν λέξεων ***τὰ μέλη σας*** καὶ ***ἑαυτοὺς*** φανερώνει ὅτι δὲν πρόκειται ἁπλῶς περὶ τῶν σωματικῶν μελῶν, ἀλλὰ περὶ τῆς ὅλης ἐπιγείου ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ παραφράσωμεν τὴν προτροπὴν τοῦ Ἀποστόλου οὕτω πως: «Σᾶς παρακαλῶ λοιπόν, ἀδελφοί, διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ νὰ παραστήσητε πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὴν ἐπίγειον ζωήν σας — συμφέροντα, ἔργον, σχέσεις, αἰσθήματα, πόθους, περιστάσεις, εὐκαιρίας, δυσκολίας, ἀδυναμίας, δοκιμασίας κτλ. — ὡς μίαν ὁλοσχερῆ καὶ ἐγκάρδιον θυσίαν εἰς τὸν Θεόν, τοῦτο δὲ ἀποτελεῖ τὴν λογικήν σας λατρείαν». Καθιέρωσις λοιπὸν εἶναι ἡ ὁριστικὴ ἐκείνη πρᾶξις τοῦ ἀναγεγεννημένου ἀνθρώπου, εἰς ἣν ἐν ἐπιγνώσει καὶ ἀποφασιστικῶς καὶ εἰλικρινῶς προβαίνει, παραδίδων ὡς θυσίαν εἰς τὸν Θεὸν ***ὅλην του τὴν ἐπίγειον ζωὴν ὑπὸ πάσας αὐτῆς τὰς ἐπόψεις καὶ σχέσεις***, ***συγκατατιθέμενος νὰ γείνῃ εἰς αὐτὸν μόνον ὅ,τι ἔχει σχεδιάσῃ καὶ ἐπιθυμεῖ ὁ οὐράνιος Πατήρ***, εἴτε εὐάρεστον εἰς τὴν σάρκα εἴτε δυσάρεστον, εἴτε βαρὺ καὶ δύσκολον εἴτε ἐλαφρὸν καὶ εὔκολον, εἴτε διὰ λειμώνων τερψιθύμων ὁδηγοῦν αὐτὸν εἴτε δι᾽ ἀκανθωδῶν καὶ ἐπιπόνων ἀτραπῶν.

Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις, Εἶναι ἀνάγκη νὰ προβῇ ὁ Χριστιανὸς εἰς τὴν τοιαύτην καθιέρωσιν ; μήπως ὁ Θεὸς δὲν θὰ κάμῃ τὸ θέλημά Του καί χωρὶς ἐγὼ νὰ συγκατατεθῶ ; Εἰς τὴν ἀντίρρησιν ταύτην ἡ ἀπόκρισις εἶναι πρόχειρος. Ἐν πρώτοις, ἐὰν ἡ πρᾶξις αὐτη ἦτο περιττή, τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δὲν θὰ μετεχειρίζετο τοιαύτην ἰσχυρὰν γλῶσσαν περὶ αὐτῆς· θὰ ἦτο δὲ ὅλως περιττὸν ὁ Ἀπόστολος νὰ ***παρακαλῇ*** ἡμᾶς ὅπως προβῶμεν εἰς αὐτήν, ἐξορκίζων μάλιστα, οὕτως εἰπεῖν, ἡμᾶς «διὰ τῶν οἰκτιρμῶν τοῦ Θεοῦ». Ἔπειτα, διὰ τὶ ὁ Θεὸς ἐπιμένει ἐν τῷ λόγῳ Του ἀπαιτῶν τὴν ἐκ μέρους ἡμῶν μετάνοιαν καὶ πίστιν ; Δὲν εἶναι Αὐτὸς ἀπόλυτος Κύριος ; Εἰς τὸ θέλημα Αὐτοῦ τὶς ἐναντιοῦται ; Ἀφ᾽ οὗ ἐξέλεξεν ἡμᾶς πρὸ καταβολῆς κόσμου εἰς σωτηρίαν, ἄρα θὰ σωθῶμεν καὶ παρὰ τὴν θέλησίν μας ! ! Τοιαῦται σκέψεις μόνον τὴν ἀσέβειαν καὶ σκληροκαρδίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δεικνύουσι· διότι ἀληθῶς ὁ Θεὸς «θέλει ***πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ σωθῶσι*** καὶ νὰ ἔλθωσιν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας» (Τιμ. Α´ β´ 4), ἀλλ᾽ οἱ ἄνθρωποι ***δὲν θέλουσι*** καὶ πεισμόνως ἀνθίστανται, καὶ διὰ τοῦτο ***δὲν σώζονται*** παρ᾽ ὅλην τὴν ἀγαθὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀνυπολογίστου ἀξίας θυσίαν, εἰς ἣν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας των προέβη. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπάναγκες νὰ κατανοηθῇ ὅτι ἡ σωτηρία καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔναρξιν αὐτῆς διὰ τῆς συγχωρήσεως, δικαιώσεως καὶ ἀναγεννήσεως,καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐν τῇ ζωῇ ἐφαρμογὴν αὐτῆς διὰ τοῦ ἁγιασμοῦ δὲν εἶναί τι ὅπερ ἐνεργεῖται ***μηχανικῶς*** δι᾽ ἔξωθεν ἐπεμβάσεως, ὡς συμβαίνει εἰς τὴν ἁμαξοστοιχίαν, ἣν ἕλκει καὶ σύρει καὶ ἐξαναγκάζει εἰς δρομαίαν ταχύτητα ἡ ἐν τῇ ἀτμομηχανῇ ἀναπτυχθεῖσα δύναμις τοῦ ἀτμοῦ. Ἀλλ᾽ εἶναί τι ὅπερ ἐνεργεῖται ***ζωτικῶς*** διὰ δημιουργίας ζωῆς νέας ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις ζωὴ τυγχάνουσα τῆς δεού-

σης πνευματικῆς θρέψεως διὰ τοῦ Θείου λόγου καὶ ἐνισχύσεως διὰ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐπικοινωνίας ἐν προσευχῇ, ἀναπτύσσεται εἰς πνευματικὴν εὐαισθησίαν, προβαίνει εἰς διάκρισιν τῶν διαφερόντων (Φιλ. α' 10), καὶ φθάνει εἰς τὸ σημεῖον νὰ συναισθανθῇ τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ καθῆκον τῆς ὁλοσχεροῦς καθιερώσεως.

Ὅτι ἡ καθιέρωσις, ἡ παραχώρησις, ὡς προεξετέθη, εἶναι καὶ **ἀνάγκη καὶ καθῆκον** τῆς σεσωσμένης ψυχῆς, γίνεται καταφανές, ὅταν κατανοηθῇ ἡ πραγματικὴ καὶ κατὰ βάθος οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι τὶ εἶναι **οὐσιωδῶς** ὁ Χριστιανισμός ; Εἶναι ἆρά γε σειρὰ ἄρθρων πίστεως ; ἢ μήπως εἶναι ἀγὼν καὶ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ μιμηθῇ τὸν Χριστόν ; ἢ μήπως εἶναι σειρὰ κανόνων ζωῆς καὶ διαγωγῆς ; Πάντα ταῦτα δύναταί τις νὰ ἔχῃ χωρὶς νὰ εἶναι τὸ παράπαν Χριστιανός. Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις, Χριστιανισμὸς εἶναι τὸ νὰ λάβῃ τις τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως καὶ νὰ ἀναγεννηθῇ διὰ Πνεύματος Ἁγίου. Μάλιστα, τοῦτο εἶναι ἡ **ἀρχὴ** τοῦ Χριστιανισμοῦ· ἀλλ' ἀφοῦ συγχωρηθῇ τις καὶ ἀναγεννηθῇ, συναντᾷ τόσους πειρασμοὺς καὶ τόσας δυσκολίας, καὶ ἀνακαλύπτει ἐν ἑαυτῷ τόσας ἀδυναμίας καὶ τόσα ὑπολείμματα τῆς παλαιᾶς ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ζωῆς, ὥστε, ἐὰν περιορισθῇ εἰς τὴν ἀρχὴν μόνον τῆς πνευματικῆς ζωῆς, καὶ ἐξακολουθῇ ἀγωνιζόμενος διὰ τῶν ἰδίων του δυνάμεων, καταλήγει εἰς τὸ ἀντιχριστιανικὸν συμπέρασμα, ὅτι **κατ' ἀνάγκην** ἡ ζωὴ αὐτοῦ θὰ εἶναι πλήρης ἁμαρτιῶν, καὶ ὅτι **κατ' ἀνάγκην** θὰ ἐξακολουθῇ πίπτων καὶ ἐγειρόμενος καὶ ἀνακράζων ἐν ἀπογνώσει τὸ τοῦ Ἀποστόλου, «Ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἐγώ, τὶς θέλει μὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου ;» (Ῥωμ. ζ' 24), καὶ ἀποκρινόμενος σιωπηλῶς εἰς ἑαυτὸν μὲ τὸ ἀπελπιστικὸν «Οὐδείς !» Τὸ τοιοῦτον συμπέρασμα ἀκριβῶς δεικνύει ὅτι ἡ τοιαύτη ἀντίληψις τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐλλιπὴς εἶναι καὶ ὑποβιβάζει κατὰ πολὺ τὴν δόξαν τοῦ Θείου ἔργου τῆς σωτηρίας. Διότι ὁ Ἀπόστολος δὲν κλείει τὴν ἐπιστολήν του μὲ τὸ «Ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἐγὼ», ἀλλὰ προβαίνει διαβεβαιῶν ὅτι «ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ **μὲ ἐλευθέρωσιν** ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου» (Ῥωμ. η 2).

Τὶ εἶναι λοιπὸν οὐσιωδῶς ὁ Χριστιανισμός ; Εἶναι **ἡ ἀντικατάστασις τοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καθ' ὅλην τὴν γραμμήν**. Πᾶς ἀναγεγεννημένος Χριστιανὸς ἔχει ἤδη μετ' εὐγνωμοσύνης ἀναγνωρίσει ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀντικατέστησεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὑπέστη δηλ. ὡς ἀντικαταστάτης του τὴν ποινὴν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ, ἣν αὐτὸς ἔπρεπε νὰ ὑφίσταται καθ' ὅλην τὴν αἰωνιότητα. Ἡ ἀντικατάστασις αὕτη εἶναι ἡ πηγὴ τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ συμφιλιώσεως, συγχωρήσεως καὶ δικαιώσεως, καὶ ἡ βάσις τῆς ἐκ Θεοῦ ἀναγεννήσεως. Ἀλλὰ περιορίζεται ἡ ἀντικατάστασις μέχρι τούτου ; Ἀπέθανε λοιπὸν ὁ Χριστὸς διὰ νὰ ζήσω **ἐγώ** ; Ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς **διὰ νὰ πίπτω καὶ νὰ ἐγείρωμαι** ἐγώ ; Ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς διὰ νὰ γίνωμαι αἰτία διὰ τῶν ἀνοσιῶν καὶ πτώσεών μου νὰ **ἀτιμάζηται** τὸ ἅγιον Αὐτοῦ ὄνομα ; Ὁ Χριστὸς **ἀπέθανε δι' ἐμέ**· ναί, ἀλλὰ

καὶ ἀνέστη δι' ἐμέ· καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς δι' ἐμέ. Ἀναμφιβόλως λοιπὸν σφάλλομαι νομίζων ὅτι ἀπέθανεν Αὐτὸς διὰ νὰ ζήσω ***ἐγώ·*** ἐξ ἐναντίας, ἀπέθανεν Αὐτός, ἵνα διὰ τῆς συγχωρήσεως καὶ ἀναγεννήσεως παρασκευάσῃ ἐν ἐμοὶ ἔδαφος, ***ὅπως ζήσῃ Αὐτὸς*** ἐν ἐμοί !

Διὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως τῆς οὐσίας τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπιχέεται ἄπλετον φῶς εἰς χωρία τῆς Γραφῆς, τὰ ὁποῖα ἄνευ τῆς ἀντιλήψεως ταύτης μένουσι γριφώδη καὶ μυστηριώδη. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἡ ἐν Ἰω. ιε΄ 1—8 διδασκαλία τοῦ Κυρίου περὶ τοῦ μένειν ἐν Αὐτῷ, ἐξεταζομένη ἐν παραβολῇ πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ αὐτοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰω. Α΄ γ΄ 5, 6, ε΄ 18—20. Ὁμοίως αἱ ἐκφράσεις τοῦ ἀποστόλου Παύλου : «ἐὰν εἷς ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων, ἄρα οἱ πάντες ***ἀπέθανον·*** καὶ ἀπέθανεν ὑπὲρ πάντων, ***διὰ νὰ μὴ ζῶσι πλέον δι' ἑαυτοὺς οἱ ζῶντες, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀποθανόντα καὶ ἀναστάντα ὑπὲρ αὐτῶν***»(Κορ.Β΄ε΄14,15).

Ὁμοίως ἡ τολμηρὰ ἐκείνη διαβεβαίωσις τοῦ αὐτοῦ Ἀποστόλου : «Μετὰ τοῦ Χριστοῦ ***συνεσταυρώθην·*** ζῶ δὲ ***οὐχὶ πλέον ἐγὼ*** ἀλλ' ***ὁ Χριστὸς ζῇ ἐν ἐμοί»*** (Γαλ. β΄ 20). Ἐπ' ἴσης ἡ φράσις : «εἰς μέτρον ἡλικίας ***τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ***»(Ἐφ. δ΄ 13), καὶ ἡ διεβεβαίωσις πρὸς τοὺς Χριστιανούς : «διότι ***ἀπεθάνετε, καὶ ἡ ζωή σας εἶναι κεκρυμμένη μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Θεῷ*** » (Κολ. γ΄ 3), ὡς καὶ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἡ προτροπὴ (Α΄ δ΄ 1,2) : « Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν κατὰ σάρκα, ***ὁπλίσθητε καὶ σεῖς τὸ αὐτὸ φρόνημα***, διότι ***ὁ παθὼν κατὰ σάρκα*** ἔπαυσεν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ***διὰ νὰ ζήσητε τὸν ἐν σαρκὶ ἐπίλοιπον χρόνον*** οὐχὶ πλέον ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν ἀνθρώπων ἀλλ' ***ἐν τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ*** » — ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ τοῦ Παύλου (Ῥωμ. ς΄ 11) : «Οὕτω καὶ σεῖς ***φρονεῖτε ἑαυτοὺς ὅτι εἶσθε νεκροὶ μὲν κατὰ τὴν ἁμαρτίαν, ζῶντες δὲ εἰς τὸν Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ***».

Εἶναι λοιπὸν «καθιέρωσις» ἢ «παραχώρησις» ἡ ὁριστικὴ ἄνευ ὅρων παράδοσις τοῦ Χριστιανοῦ εἰς τὸν Θεόν, ὅπως μὴ ζῇ τοῦ λοιποῦ αὐτός, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἐν αὐτῷ. Τὴν παραχώρησιν ταύτην καλῶς ἐκφράζει ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 275 ὕμνος τοῦ Ὑμνολογίου : «Λάβε τὴν ἐμὴν ζωήν, Σοὶ παραχωρῶ αὐτήν. Σῶτερ, πᾶσάν μου στιγμὴν Ἄς αἰνῶ τὸν Ποιητήν. Λάβε χεῖράς μου, ἰδού, Ἄς κινῶνται ὑπὸ Σοῦ. Λάβε πόδας μου καὶ δὸς Σὲ ν' ἀκολουθοῦν πιστῶς. — Λάβε τὴν ἐμὴν φωνήν, Ἵνα ψάλλῃ Σὴν ᾠδήν, Λάβε χείλη μου τοὺς Σοὺς Νὰ λαλῶσιν οἰκτιρμούς. — Λάβε ἄργυρον, χρυσόν, Ὅ,τι ἔχω ποθητόν. Λάβε νοῦν μου, φώτισον Εἰς τὸ θέλημα τὸ Σόν. — Λάβε θέλησιν ἐμήν, Σοὶ παραχωρῶ αὐτήν. Λάβε τὴν καρδίαν μου, Αὕτη ἔστω θρόνος Σου. — Λάβε τὴν ἀγάπην μου, τοὺς ποικίλους πόθους μου. Λάβε με ὁλοτελῶς, Καὶ θὰ εἶμαι ὅλως Σός.» — Ὅταν ἡ λελυτρωμένη ψυχὴ προβῇ εἰς τὸ βῆμα τοῦτο μετὰ πίστεως ὅτι ὁ Θεὸς δέχεται τὴν θυσίαν, ἡ ζωὴ τίθεται πράγματι ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ μεγάλου Δικαιούχου. ***Ἐν ὅσῳ*** δὲ καὶ ***ἐφ' ὅσον*** καὶ ***καθ' ὅσον*** ὁ πιστὸς ***ἐμμένει*** εἰς τὴν στάσιν ταύτην, ἐν τοσούτῳ καὶ ἐπὶ τοσοῦτον καὶ κατὰ τοσοῦτον ὁ βίος θὰ χωρῇ ἁγιαζόμενος, ἡ δὲ θέσις του θὰ

εἶναι ὡς ἡ θέσις τοῦ στρατιώτου, ὅστις τὴν θέλησίν του ἔχει παραδώσῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀρχηγοῦ του.

Β'. Ἐσφαλμέναι ἀντιλήψεις περὶ καθιερώσεως.

α) Εἶναι λάθος νὰ νομίσῃ τις ὅτι τοῦτο εἶναι βῆμα ἐξαιρετικὸν καὶ προσδίδει ἀξίαν περισσοτέραν εἰς τὸν Χριστιανόν. Ἐξ ἐναντίας εἶναι βῆμα ἀναγκαῖον, καὶ ὁ μὴ προβαίνων εἰς αὐτὸ ἀδικεῖ τὸν Χριστὸν, ἐκτοπίζων Αὐτὸν τῆς θέσεως, ἣν δικαίως ζητεῖ νὰ κατέχῃ ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῇ ζωῇ, ἣν ἐξηγόρασε μὲ τὸ πολύτιμον Αὐτοῦ αἷμα.

β) Εἶναι μέγα σφάλμα νὰ νομίσῃ τις ὅτι διὰ τῆς καθιερώσεως καθίσταται ἀναμάρτητος καὶ ἄπτωτος· διότι ἡ καθιέρωσις, οὖσα πρᾶξις ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, μετέχει τῶν ἀτελειῶν αὐτοῦ, καὶ θὰ εἶναι πάντοτε ἀτελὴς ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ὁσονδήποτε τελεία καὶ ἂν εἶναι ἐν τῇ διαθέσει καὶ ἀποφάσει τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο παραγγέλλεται ὁ «πνευματικὸς» οὗτος Χριστιανὸς νὰ προσέχῃ ἐν ἑαυτὸν μὴ καὶ αὐτὸς πειρασθῇ (Γαλ. ς΄ 1), καὶ «ὁ νομίζων ὅτι ἵσταται ἂς βλέπῃ μὴ πέσῃ.» (Κορ. Α' ι' 12).

γ) Εἶναι ἔτι μεγαλείτερον σφάλμα νὰ νομίζῃ τις ὅτι διὰ τῆς καθιερώσεως συντελεῖται ἡ ἀποκύησις αὐτοῦ διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἤτοι ἡ ἀναγέννησίς του, καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ Πατρὸς υἱοθεσία του. Ἡ ἀναγέννησις εἶναι ἔργον τοῦ παντοδυνάμου Πνεύματος τοῦ Θεοῦ, εἶναι νέα δημιουργία ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἥτις δὲν ἐξαρτᾶται ἐξ οἱασδήποτε ἀνθρωπίνης προσπαθείας (Ἰωαν. α΄ 10)· ἄλλως δὲ πῶς δύναται νὰ προβῇ εἰς καθιέρωσιν ἑαυτοῦ ἄνθρωπος μὴ ἀναγεγεννημένος; διότι τὸ μὴ ἀναγεγεννημένον ἄγεται καὶ φέρεται ὑπὸ τῆς ἁμαρτωλῆς αὐτοῦ φύσεως, ἥτι ἐπιθυμεῖ ἐναντία τοῦ Πνεύματος (Γαλ. ε΄ 17), εἰς δὲ τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ δὲν ὑποτάσσεται, ἀλλ' οὐδὲ δύναται, ὡς ἀγόμενος ὑπὸ τῆς σαρκός, ἧς τὸ φρόνημα εἶναι ***ἔχθρα*** πρὸς τὸν Θεὸν (Ῥωμ. η΄ 7,8). Πῶς δὲ ἀναγεγεννημένος εἶναι τέκνον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχει τὴν υἱοθεσίαν ὡς πρᾶξιν Θείου ἐλέου καὶ χάριτος ἐπὶ τῇ βάσει οὐχὶ τῆς συμπεριφορᾶς αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀπείρου ἀξιομισθίας τοῦ Χριστοῦ.

Εἶναι ματαιοπονία νὰ προβῇ τις ἀπερισκέπτως καὶ βεβιασμένως εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην τῆς καθιερώσεως· διότι, ἐὰν μὴ προηγηθῇ βαθεῖα συναίσθησις τῆς ***ἀδικίας***, ἥτις προσγίνεται εἰς τὸν Χριστὸν, ἐφ' ὅσον ὁ εἰς Αὐτὸν πιστεύσας δὲν παραχωρεῖ εἰς Αὐτὸν τελείως καὶ ἀνεπιφυλάκτως τὴν κυβέρνησιν τῆς ἐπιγείου του ζωῆς, ἐὰν μὴ προηγηθῇ βαθεῖα συναίσθησις τῆς ***ἀνάγκης***, ὅπως ὁ Χριστὸς κυβερνᾷ αἰσθήματα καὶ σκέψεις καὶ λόγους καὶ πράξεις, ἵνα ἡ ζωὴ ᾖ ὄντως Χριστιανική, ἡ πρᾶξις τῆς καθιερώσεως θὰ εἶναι πρᾶξις ***ἐπιπόλαιος*** καὶ ***τυπικὴ*** μηδένα δυναμένη νὰ ἀποφέρῃ καρπόν. Τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς εἶναι ἕτοιμον διὰ ***πάντας*** ἀλλὰ προσφέρεται εἰς τὸν ***διψῶντα*** (Ἰω. ζ΄ 37, Ἀπ. κβ΄ 17).

Σ. Π. Μόσχου.

ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ

ὑπὸ ΡΙΧΑΡΔΟΥ ΤΡΕΝΤΣ (**Richard Trench**)

(Κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τοῦ 'Αγγλικοῦ)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Αἱ κατὰ τῶν θαυμάτων ἀντιλογίαι.

2. *'Αντιλογίαι 'Εθνικῶν.*

(συνέχεια)

Τοιουτοτρόπως ὁ Κέλσος, ὡς μανθάνομεν ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ 'Ωριγένους, ἐπικαλεῖται ὁτὲ μὲν τὰ μυθολογικὰ πρόσωπα τῆς ἀρχαιότητος, ὁτὲ δὲ τοὺς μάγους καὶ ἐπαοιδοὺς τῆς μεταγενεστέρας ἐποχῆς, διὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ ὁπωσδήποτε τὸ γόητρον καὶ τὴν αὐθεντείαν τοῦ 'Ιησοῦ Χριστοῦ. 'Επίσης καὶ ὁ 'Ιεροκλῆς, διοικητὴς τῆς Βιθυνίας, ὅστις κατηγορεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων Πατέρων ὡς εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων πρωτουργῶν τῶν διωγμῶν τῶν Χριστιανῶν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ, ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν τακτικήν. 'Εν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον γνωρίζομεν μόνον ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸ ἀπαντήσεων τοῦ Εὐσεβίου, λέγει, ἀφοῦ ἀφηγήθη διάφορα δῆθεν θαύματα τοῦ 'Απολλωνίου: «'Εν τούτοις τὸν τοιαῦτα ἐνεργήσαντα ἡμεῖς δὲν θεωροῦμεν ὡς Θεόν, ἀλλ' ἁπλῶς ὡς ἀγαπητὸν εἰς τοὺς θεούς· ἐνῶ τοὐναντίον οἱ Χριστιανοὶ, ἕνεκεν ὀλίγων καὶ ἀσημάντων θαυματουργημάτων, κηρύττουσι τὸν 'Ιησοῦν Θεόν.»

'Ο 'Απολλώνιος οὗτος, ἐκ Τυάνων τῆς Καππαδοκίας, φαίνεται γεννηθεὶς περίπου συγχρόνως μὲ τὸν 'Ιησοῦν Χριστὸν καὶ ἔζησε μέχρι τοῦ ἔτους 97 μ. Χρ. 'Η μόνη ἀφήγησις τοῦ βίου του, ἣν ἔχομεν, εἶναι ἡ τοῦ ῥήτορος Φιλοστράτου (2ου αἰῶνος), ἥτις ἀξιοῖ μὲν ὅτι στηρίζεται εἰς συγχρόνους γραπτὰς μαρτυρίας, ἀλλ' ἥτις εἰς πᾶσαν σελίδα αὐτῆς ἐλέγχεται ἀνιστόρητος. 'Η δῆθεν βιογραφία αὕτη πράγματι δὲν εἶναι εἰμὴ ἓν φιλοσοφικὸν μυθιστόρημα, εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἡ ἀναζωογόνησις τοῦ 'Εθνισμοῦ κατὰ τὸν 2ον αἰῶνα μ. Χρ. Συνεγράφη δὲ ὄχι ὅπως ἀποδείξῃ ψευδῆ τὸν Χριστιανισμὸν, ἀλλ' ὅπως πιστοποιήσῃ ὅτι καὶ οἱ 'Εθνικοὶ εἶχον ἕνα ἐπιφανῆ θαυματουργόν. Προδήλως δὲ ὁ συγγραφεὺς ἔγραφεν ἔχων ὑπ' ὄψιν τὸν βίον τοῦ Κυρίου ἡμῶν, διότι τὰ θαύματα καὶ ἄλλα ἔργα τοῦ 'Απολλωνίου φέρουσι καταπληκτικὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ τοῦ Χριστοῦ. Τὰ ἐπιχειρήματα ὅμως, τὰ ὁποῖα ὁ Φιλόστρατος ἐστήριξεν εἰς τὰ δῆθεν θαύματα καὶ τὸν βίον τοῦ 'Απολλωνίου, κατέπεσαν μὲ τὴν τελικὴν κατάπτωσιν τοῦ ἀρχαίου 'Εθνισμοῦ.

3. 'Αντιλογιαι Πανθεϊστῶν

Οἱ 'Ιουδαῖοι καὶ οἱ 'Εθνικοί, ὡς εἴδομεν, δὲν ἠμφισβήτησαν τὴν γνησιότητα

καὶ πραγματικότητα τῶν θαυμάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν· ἀλλ᾽ οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὰ ἀπέδωκαν εἰς τὴν συνδρομὴν τοῦ Σατανᾶ, οἱ δὲ Ἐθνικοὶ εἰς ***κάποιον*** ἐκ τῶν πολλῶν θεῶν. Ἐντελῶς διάφοροι ὑπῆρξαν αἱ ἀντιλογίαι τῶν Πανθεϊστῶν(*), οἵτινες ἀρνοῦνται τὴν ὕπαρξιν θαυμάτων, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι τὸ θαῦμα εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ Πανθεϊσμὸς ἦτο σύστημα φιλοσοφικὸν τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ διὰ τοῦ Νεοπλατωνισμοῦ μετεδόθη καὶ εἰς τοὺς φιλοσόφους τοῦ Μεσαίωνος. Τούτων ἐπιφανέστερος ἦτο ὁ Ἰουδαῖος φιλόσοφος ***Σπινόζα***, ὅστις ἐδίδασκεν ὅτι ὁ Θεός, δημιουργήσας τὸ ὑλικὸν σύμπαν καὶ θεσπίσας διὰ τὸ σύμπαν τοῦτο ὡρισμένους καὶ ἀναλλοιώτους νόμους, ἔκαμε τοὺς νόμους τούτους τῆς φύσεως τὸν μόνον κύκλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἐκδηλοῖ καὶ φανερώνει Ἑαυτὸν πρὸς τὰ πλάσματα Αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο ἀρνεῖται οἱανδήποτε ἄλλην ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ ἐκτὸς τῆς ἐν τῇ φύσει, διότι θεωρεῖ ταπεινωτικὴν διὰ τὸν Θεὸν πᾶσαν τοιαύτην ἄλλην ἀποκάλυψιν, ἥτις θὰ ἦτο (κατὰ τὸν Σπινόζα) μία ὁμολογία τοῦ Θεοῦ ὅτι ἡ δημιουργία τοῦ σύμπαντος ἐγένετο ἀτελὴς καὶ χρῄζει συμπληρώσεως. Τὰ δὲ θαύματα ἀπορρίπτει ὡς ἀνατρέποντα τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς φύσεως καὶ φέροντα σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν εἰς μίαν δημιουργίαν, τῆς ὁποίας ἡ βάσις εἶναι ἡ ἰδέα τῆς ἀναλλοιώτου τάξεως καὶ εὐνομίας. Ἑπομένως τὸ θαῦμα κάμνει τὸν Θεὸν νὰ ἀντιφάσκει πρὸς Ἑαυτόν, καθότι ὁ φυσικὸς νόμος, τὸν ὁποῖον ἀθετεῖ τὸ θαῦμα, εἶναι ἐπίσης Θεῖος νόμος, ὅσον καὶ τὸ θαῦμα, τὸ ἀποδιδόμενον εἰς τὸν Θεόν.

Ὁ Σπινόζα ἐπίσης ἀπέρριπτε τὰ θαύματα διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ σύμπαντι δὲν εἶναι τὸ νὰ ἐξυπηρετῆται ὑπὸ τῆς φυσικῆς δημιουργίας, ἀλλὰ νὰ ἐξυπηρετῇ οὗτος τὸ μικρὸν αὐτοῦ μέρος ἐν τῷ σύμπαντι.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν πρώτην θεωρίαν, ὅτι τὸ θαῦμα εἶναι ἀντίφασις πρὸς τοὺς νόμους, οὓς ἔθεσεν ὁ Θεὸς εἰς τὸ σύμπαν, καὶ ἀνατροπὴ καὶ σύγχυσις τῶν νόμων τούτων, εἴδομεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον ὅτι τὸ θαῦμα δὲν εἶναι παράβασις τῶν νόμων τῆς φύσεως, ἀλλ᾽ ἐκδήλωσις ἀνωτέρου νόμου· ὅτι ἐκτὸς τῶν νόμων τῆς ὁρατῆς ὑλικῆς δημιουργίας, ὑπάρχουσι καὶ νόμοι μιᾶς ἀνωτέρας καὶ εὐρυτέρας ἀοράτου ἢ πνευματικῆς δημιουργίας, εἰς ἣν ἔχει μερίδα καὶ ὁ ἄνθρωπος.

Ὡς πρὸς δὲ τὴν δευτέραν θεωρίαν, περὶ τῆς θέσεως, ἣν ὁ ἄνθρωπος κατέχει εἰς τὸ σύμπαν, λέγομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μόνον ἐξ ὅλων τῶν πλασμάτων τοῦ Θεοῦ (ἐξ ὅσων τοὐλάχιστον γνωρίζομεν), ὅπερ ἐπλάσθη κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ τοῦ Δημιουργοῦ — εἶναι ἑπομένως τὸ ἀνώτατον καὶ εὐγενέστατον ὅλων τῶν πλασμάτων, ἀνώτερον ἑπομένως τῆς λοιπῆς φυσικῆς δημιουργίας. Ἄρα ἐὰν ὁ Θεὸς ἦτο μόνον ὁ Θεὸς τῆς φύσεως καὶ ὄχι ὁ Θεὸς τῶν ἀνθρώπων, ὁ δὲ ἄνθρωπος

(*) Σημ. Μεταφραστοῦ. Πανθεϊσμὸς λέγεται ἡ θεωρία, ἥτις διδάσκει ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι τὸ σύμπαν, καὶ τὸ σύμπαν εἶναι ὁ Θεός — ἤτοι, ὁ Θεὸς ἐκδηλοῦται ἐν τῷ σύμπαντι (τῇ ὑλικῇ δημιουργίᾳ) καὶ ὁ κόσμος εἶναι ἡ μόνη ἐκδήλωσις τοῦ Θεοῦ. Οἱ Πανθεϊσταί, ἑπομένως, ἀρνοῦνται πᾶσαν ἄλλην ἀποκάλυψιν τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους.

ἁπλῶς ἓν τμῆμα τῆς φύσεως ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα πλάσματα, γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, διατὶ ὁ Θεὸς νὰ τὸν προικίσῃ μὲ ἀνώτερα χαρίσματα καὶ δυνάμεις, ὧν οὐδὲν τῶν ἄλλων πλασμάτων ἠξιώθη; Ἐὰν ὅμως ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ ἀνώτατον καὶ τελειότατον δημιούργημα, ἡ εἰκὼν καὶ τὸ ὁμοίωμα τοῦ Δημιουργοῦ, τὸ λογικὸν συμπέρασμα εἶναι ὅτι ὁ περὶ αὐτὸν φυσικὸς κόσμος εἶναι προωρισμένος νὰ ἐξυπηρετῇ τὸν ἄνθρωπον καὶ νὰ τῷ παρέχῃ τὰ μέσα ὅπως ἀναπτυχθῇ καὶ μορφωθῇ συμφώνως πρὸς τὴν ἐν ἑαυτῷ θείαν φύσιν. Ἑπομένως διὰ τὴν τοιαύτην του ἀνάπτυξιν καὶ μόρφωσιν εἶναι δυνατὸν καὶ πρέπον καὶ οἱ νόμοι τῆς φύσεως νὰ ὑποτάσσωνται, ὅταν παραστῇ ἀνάγκη, εἰς τοὺς ἀνωτέρους ἠθικοὺς νόμους.

4. Ἀντιλογίαι τῶν Σκεπτικιστῶν.

Καὶ ὁ μὲν Σπινόζα, ὡς εἴδομεν, ἀπέρριπτε τὰ θαύματα διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ αἰώνιοι νόμοι τοῦ σύμπαντος δὲν ἐπιτρέπουσιν αὐτά. Μὲ ἄλλους λόγους, ἔθετε τὸ ἐρώτημα: «Τὰ θαύματα εἶναι δυνατά;» Οἱ Σκεπτικισταί, καὶ πρωτίστως ὁ ***Χιοὺμ*** (Hume), ἔθεσαν τὸ ἐρώτημα ἄλλως, λέγοντες: «Τὰ θαύματα εἶναι ***πιστευτά;***» Ὁ ***Σκεπτικισμός***, λαμβάνων ὡς τίτλον καὶ ἔμβλημα αὐτοῦ τὴν ***σκέψιν***, κυρίως εἰπεῖν δὲν ἀπαρνεῖται οὐδὲ ἀμφισβητεῖ τὰς ἀληθείας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ***ἀμφιβάλλει περὶ τῆς ὑπάρξεως οἱασδήποτε ἀληθείας***. Διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἀνωτέρω ἐρώτημα ἀπαντᾷ μὲν ἀρνητικῶς: «Τὰ θαύματα ***δὲν*** εἶναι πιστευτά,» ἐν τούτοις, ἐπειδὴ περὶ παντὸς πράγματος ἀμφιβάλλει, συμπληρώνει τὴν ἀπάντησιν ταύτην ὡς ἑξῆς: «Εἶναι πάντοτε πιθανώτερον ὅτι ἓν θαῦμα εἶναι ψευδὲς ἢ ὅτι εἶναι ἀληθές. Διὰ νὰ γίνῃ πιστευτόν, πρέπει νὰ στηριχθῇ ἐπὶ στερεῶν ἀποδείξεων. Ἀλλὰ καὶ πάλιν θὰ ὑπάρχωσι πάντοτε καὶ ἀποδείξεις κατὰ τῆς πραγματικότητός του. Ἡμεῖς δὲ πρέπει νὰ σταθμίσωμεν καλῶς τὰς ὑπὲρ καὶ τὰς κατὰ τοῦ θαύματος μαρτυρίας, διὰ νὰ ἀποφασίσωμεν ποῖαι ὑπερισχύουσι. Καὶ πάλιν θὰ καταλήξωμεν εἰς ἀμφιβολίαν, διότι καὶ ἐὰν ἀκόμη ἰσοφαρίζουν αἱ ὑπὲρ καὶ αἱ κατὰ μαρτυρίαι, πάλιν οὐδὲν ἀποδεικνύεται.» Ὥστε καίτοι δὲν ἀρνεῖται ἀπολύτως τὰ θαύματα, ὁ Χιοὺμ ἀρνεῖται ὅτι δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ἡ πραγματικότης αὐτῶν.

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς ὁλόκληρον τοῦτον τὸν περίπλοκον συλλογισμόν, ὁ Χιοὺμ παρέβλεψεν, ὅπως ὁ Σπινόζα, ἓν στοιχεῖον σπουδαιότατον — τὸ πνευματικόν. Σταθμίζει καὶ ζυγίζει εἰς τὴν πλάστιγγα ἀφ' ἑνὸς τὰς ὑπὲρ τῶν θαυμάτων μαρτυρίας (ἤτοι, τὰς μαρτυρίας τῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων, περὶ ὧν λέγει ὅτι πιθανῶς νὰ ἐγένοντο θύματα ὀφθαλμαπάτης, κτλ.) καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ κατὰ τῶν θαυμάτων ἐπιχειρήματα (ἤτοι, τοὺς νόμους τῆς φύσεως, περὶ ὧν πάλιν λέγει ὅτι τίποτε δὲν δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν ὡς θετικὸν καὶ ἀναμφισβήτητον) καὶ εὑρίσκει ὅτι ἡ μία μερὶς ἰσοφαρίζει μὲ τὴν ἄλλην. Ἐὰν ὅμως μεταφέρωμεν τὴν συζήτησιν καὶ ἔρευναν ταύτην εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον — τὸ πνευματικὸν — ἐὰν ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ὑπὲρ τὴν ὑλικὴν φύσιν ὑπάρχει κάτι ὑψηλότερον, ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τῆς ὁποίας πο-

λῖται εἶναι οὐχὶ ἡ ὑλικὴ φύσις, ἀλλ᾽ οἱ ἄνθρωποι, ὁλόκληρος ἡ ἀμφιρρέπουσα λογικὴ τοῦ Σκεπτικισμοῦ καταφαίνεται κενὴ καὶ παιδαριώδης. Διότι ὑπὲρ τῶν θαυμάτων ἔχομεν οὐχὶ μόνον τὰς μαρτυρίας τῶν αὐτοπτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ τῶν προτέρων πιθανότητα ὅτι ὁ Θεός, καλῶν τοὺς ἀνθρώπους νὰ ζήσουν ζωὴν ἀνωτέραν τῆς ὕλης καὶ τῶν σωματικῶν αἰσθήσεων, θὰ ἐξεδήλου Ἑαυτὸν διὰ τοῦ θαύματος ὡς Κύριον τῆς φύσεως, ὅστις δὲν δεσμεύεται ἐκ τῶν ἐκφάνσεων τῶν αἰσθήσεων. Ἔχομεν ἐπίσης καὶ τὴν μαρτυρίαν, τὴν ὁποίαν τὸ θαῦμα διὰ τῆς ἐπικαιρότητος, τῆς ἐνδόξου ἐκδηλώσεως καὶ τῆς ὑψηλῆς ἐννοίας αὐτοῦ ὡς ἔργου σωτηρίας, παρέχει εἰς τὴν ἀνθρωπίνην συνείδησιν, ὅτι εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ. Τὸ ζήτημα τῶν θαυμάτων δὲν εἶναι ζήτημα τῆς διανοίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως.

Ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις παραδέχεται ὅτι ὁ Θεὸς ἐνδιαφέρεται καὶ ἐπεμβαίνει ὑπὲρ τῆς πνευματικῆς εὐημερίας τῶν ἀνθρώπων — ὅστις πιστεύει ὅτι ὑπάρχει κόσμος πνευματικὸς ἀνώτερος ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν καὶ κινούμεθα — ὅστις κατενόησεν ὅτι ἐδῶ εἰς τὸν παρόντα κόσμον δεσμευόμεθα ὑπὸ τῶν βαρέων νόμων τῆς φύσεως, τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, τοὺς ὁποίους ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα ἀφ᾽ ἑαυτῶν νὰ διαρρήξωμεν, οἱ ὁποῖοι ὅμως πρέπει νὰ διασπασθοῦν, ἐὰν πρόκειται νὰ ζήσωμεν τὴν ἀληθῆ ζωήν, δι᾽ ἣν εἴμεθα προωρισμένοι --ὁ τοιοῦτος δὲν θὰ δυσκολευθῇ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὸ μέγα θαῦμα, τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν Αὐτοῦ, διότι πάντες οἱ μυχιαίτατοι πόθοι τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ἀποβλέπουσιν εἰς τοιοῦτόν τινα Σωτῆρα. Καὶ ἀφοῦ πιστεύσῃ εἰς τοῦτο τὸ μέγιστον τῶν θαυμάτων, παρομοίως θὰ πιστεύσῃ καὶ εἰς πάντα τὰ ἄλλα θαύματα.

Ἐκεῖνος ἀφ᾽ ἑτέρου, διὰ τὸν ὁποῖον ὁ παρὼν κόσμος εἶναι τὸ πᾶν, ὅστις ἀπώλεσε πᾶσαν ἀντίληψιν ἑνὸς κόσμου ὑψηλοτέρου, ὅστις δὲν συγκινεῖται ὑπὸ πόθων οὐδενὸς πράγματος πνευματικοῦ, ὅστις θεωρεῖ τὴν «βασιλείαν τοῦ Θεοῦ» ὡς φράσιν κενὴν — ὁ τοιοῦτος βεβαίως θὰ φέρῃ παντὸς εἴδους ἀντιρρήσεις κατὰ τῶν θαυμάτων. Καὶ εἶναι ἀναμφιβόλως ματαιοπονία νὰ συζητῶμεν περὶ τῆς ***ἡμετέρας*** πίστεως, πρὸς τοὺς ἀρνουμένους πᾶσαν βάσιν, ἐφ᾽ ἧς δύναται νὰ στηριχθῇ ***οἱαδήποτε*** πίστις. (ἀκολουθεῖ)

Η ΕΡΗΜΟΝΗΣΟΣ

ἢ

Τὸ καταφύγιον τῶν στασιαστῶν.

Διήγημα ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

(συνέχεια)

Εἴπομεν ὅτι ἡ κορυφὴ εἶχεν ὕψος ὀλίγον ὑπὲρ τοὺς χιλίους πόδας ὑπεράνω τῆς θαλάσσης. Ἐκ τῆς ὑψηλῆς ταύτης θέσεως ὁ Εἰρηνικὸς Ὠκεανὸς ἐφαίνετο μὲ ἀπε-

ριόριστον ὁρίζοντα ὁλόγυρα. Οὔτε τὸ ἐλάχιστον ἴχνος γῆς ἐφαίνετο πουθενὰ ἐκτὸς τῆς βραχώδους νήσου, ἐπὶ τῆς ὁποίας εὑρίσκοντο. Οὐδὲ ἕν πλοῖον διεκρίνετο εἰς τὸ ἀχανὲς ἐκεῖνο πέλαγος, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου ἐφαίνετο ὡς μέγας καθρέπτης ἤρεμος, ἂν καὶ ἔπνεε ἄνεμος σταθερὸς καὶ ἡ νῆσος ὁλόγυρα ἐτρυγυρίζετο ὑπὸ κύκλον ἀφρώδη, ὅπου τὰ κύματα ἐθραύοντο ὑπὸ τῶν ὑφάλων. Οὐδὲ ἕνα σύνεφον δὲν διέκοπτε τὸ μονότονον τοῦ αἰθρίου οὐρανοῦ· οὔτε κανεὶς ἦχος διετάραττε τὴν ἡσυχίαν τῆς ἐρήμου φύσεως, ἐκτὸς τῶν μεμακρυσμένων κραυγῶν τῶν ἀναριθμήτων θαλασσίων πτηνῶν, τὰ ὁποῖα ἐπέτων γύρω εἰς τοὺς κρημνοὺς ἢ ἔδυον εἰς τὰ κύματα.

— «Ἐρημία πλήρης!» εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ ὁ Χριστιανός, πρῶτος αὐτὸς διακόπτων τὴν βαθεῖαν σιωπήν, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ συνοδεία ἔβλεπε τὸ θέαμα τοῦτο.

Ἀκριβῶς ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἠκούσθη μία ὀξεῖα καὶ ἀποτρόπαιος κραυγὴ ὡς ἂν ἐξερχομένη ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ ἀποτόμως ἀπεδίωξεν ἐκ τῶν ψυχῶν τῶν τὸ αἴσθημα τῆς παντελοῦς ἐρημίας. Ἡ κραυγὴ συνωδεύετο ἀπὸ παράδοξον ὑπόκωφον ἦχον.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν συνοδείαν ἐκύτταξαν ἀλλήλους μὲ ἀπορίαν καὶ μὲ ὀλίγον φόβον.

— «Παράδοξον!» εἶπεν ὁ Ἄδαμς· «ἐφαίνετο ὡς κραυγὴ ἀνθρώπου πονοῦντος».

Κάποιος ἔκαμε τὴν παρατήρησιν ὅτι ἔλειπεν ὁ Ἰσαὰκ Μαρτῖνος.

— «Ἀλλὰ ἡ φωνὴ δὲν ἦτο ἰδική του,» εἶπεν ὁ Βράουν.

Κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἡ μυστηριώδης κραυγὴ ἐπανελήφθη καὶ ὁ Χριστιανὸς ἔτρεξε ταχέως πρὸς τὸ μέρος ὁπόθεν ἐφαίνετο ὅτι προήρχετο, οἱ δὲ ἄλλοι τὸν ἠκολούθησαν. Καθὼς ἐπλησίαζον εἰς ἕνα ὄγκον ἀποκρήμνων βράχων πλησίον τῆς κορυφῆς, ἡ κραυγὴ ἀνεγνωρίσθη ὡς ἡ φωνὴ τοῦ Ἰσαὰκ Μαρτίνου.

— «Ὤχ! ὤχ! βοήθειαν! ὤχ, τὸ πόδι μου! Κύριε Χριστιανέ, Ἄδαμς, Βράουν, ἐδῶ! Βοηθεῖτε! ὤχ!».

Μὲ τὰς φωνὰς αὐτὰς καὶ τὴν παρακολουθοῦσαν ἠχὼ τῶν βράχων ὁ θόρυβος ἦτο τόσος ὥστε οἱ φίλοι τοῦ Μαρτίνου θὰ ἐκινοῦντο εἰς γέλωτα, ἐὰν δὲν ἐφοβοῦνο μήπως κινδυνεύῃ ἡ ζωή του.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ συνοδεία ἔφθασε πλησίον μιᾶς μαύρης τρύπας, ἐκ τῆς ὁποίας διεκρίνετο ἐξέχον τὸ ἀριστερὸν πόδι τοῦ δυστυχοῦς. Τὸ πόδι αὐτὸ ὁ Χριστιανὸς καὶ ὁ Ἄδαμς ἥρπασαν· ὁ δὲ Βράουν καὶ εἷς τῶν Ταχιτανῶν ἐβοήθησαν καὶ ὁ Μαρτῖνος ταχέως ἀνεσύρθη καὶ ἐστήθη ἐπὶ τοὺς πόδας του.

— «Ἄκουσε, Μαρτῖνε» εἶπεν ὁ Βράουν· «κάθισε διὰ νὰ μὴ σκάσῃς. Ὅλον τὸ αἷμα τοῦ σώματός σου ἐμαζεύθη εἰς τὴν κεφαλήν σου.»

— «Παράξενο σοῦ φαίνεται;» εἶπε μὲ δυσκολίαν ὁ Μαρτῖνος «ἂν ἤσουν ἐσὺ ἔτσι δὰ κρεμασμένος;»

— «Τώρα κάθισε ἕνα λεπτὸν καὶ θὰ γείνῃς καλά,» εἶπεν ὁ Χριστιανός. «Πῶς σοῦ συνέβη αὐτό;»

Εἰς τοῦτο ὁ Μαρτῖνος ἀπεκρίθη ὅτι εἶχε μείνει ὀλίγα μέτρα ὀπίσω τῶν ἄλλων καὶ ἐπῆρεν ἄλλην διεύθυνσιν, ἑωσοῦ ἔφθασεν εἰς μίαν τρύπαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔσκυψε νὰ κυττάξῃ. Βλέπων δὲ κάτι ὡς φῶς εἰς τὸν πυθμένα τῆς τρύπας, ἔσκυψε περισσότερον διὰ νὰ ἴδῃ καλλίτερα, ἐγλύστρησεν ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἔπεσε κατὰ κεφαλῆς, ἀλλὰ εὐτυχῶς τὸ πόδι του ἐσκάλωσε μεταξὺ δύο βράχων καὶ ἔτσι δὲν κατέπεσε μέν, ἀλλὰ τὸ πόδι του σχεδὸν ἐτσακίσθη εἰς δύο. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν βεβαίως θὰ ἐχάνετο, ἂν οἱ σύντροφοί του δὲν ἐπρόφθανον νὰ τὸν σώσουν.

Μὲ περιέργειαν τώρα ἤρχισαν νὰ ἐξετάζουν τὴν τρύπαν, εὗρον δὲ ὅτι ἦτο ἡ εἴσοδος ἑνὸς σπηλαίου, τὸ ὁποῖον ἠνοίγετο ἐπὶ τῆς βορείου πλευρᾶς τῆς νήσου καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου διεκρίνετο μία ἔκτασις θαλάσσης, ἐν ᾧ πλησιέστερον ἀκόμη ἀναρίθμητα θαλάσσια πτηνὰ ἐφαίνοντο ὡς νιφάδες χιόνος πετῶντα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μέτα εἰς τοὺς βράχους πρὸς τὴν θάλασσαν.

— «Σπήλαιον κατάλληλον διὰ καλόγηρον», εἶπεν ὁ Βράουν.

— «Πὲς μᾶλλον διὰ μαϊμοῦ!» εἶπεν ὁ Μαρτῖνος.

— «Δὲν θὰ ἦτο ἄσχημον καταφύγιον, ἐν περιπτώσει καθ' ἣν ἡ ἀποικία μας ποτὲ ἀνακαλυφθῇ,» παρετήρησεν ὁ Χριστιανός.

— «Οὖμ· τῶν στασιαστῶν τὸ καταφύγιον...» ἐμουρμούρισεν ὁ Ἰωάννης Ἄδαμς μὲ κάποιαν πικρίαν.

— «Ὀλίγοι ἀποφασισμένοι ἄνθρωποι,» ἐξηκολούθησεν ὁ Χιρστιανός, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν παρατήρησιν τοῦ Ἄδαμς, «θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ὑπερασπίσουν ἑαυτοὺς ἐδῶ ἐναντίον ἑκατὸν ἐχθρῶν, τοὐλάχιστον ἐφ' ὅσον θὰ εἶχαν πολεμοφόδια»

Τοῦτο εἰπών, ἐπέστρεψε πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ σπηλαίου καὶ μετὰ δυσκολίας τινὸς ἐξῆλθεν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῶν λοιπῶν. Ἐξακολουθήσαντες δὲ τὰς ἐρεύνας των, εὗρον ὅτι ἐνῷ μέγα μέρος τῆς νήσου ἦτο κεκαλυμμένον ἀπὸ παχεῖαν γῆν φέρουσαν ὀπωροφόρα δένδρα καὶ θάμνους ἐν ἀφθονίᾳ, τὸ λοιπὸν μέρος αὐτῆς ἦτο ὀρεινόν, ἀπόκρημνον καὶ γυμνόν. Ὡσαύτως ἐβεβαιώθησαν ὅτι, ἂν καὶ ἡ νῆσος ἐφαίνετο πρὸ πολλοῦ κατοικηθεῖσα, δὲν ἐφαίνοντο νὰ ὑπάρχουν κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν κάτοικοι, οἵτινες θὰ ἤθελον διαμφισβητήσει πρὸς αὐτοὺς τὴν κατοχὴν αὐτῆς. Εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐρεύνης ταύτης κατέβησαν εἰς τὸν καταυλισμόν. Ἐνῷ δὲ ἐπλησίαζον ἐκεῖ ἤκουσαν φωνὰς ὡς φωνὰς ὠργισμένων ἀνθρώπων.

— «Εἶναι ὁ Κουΐνταλ καὶ ὁ Μὰκ Κόϋ,» εἶπεν ὁ Ἄδαμς, «ἠξεύρω τὴν φωνήν των!»

Ἐντὸς ὀλίγου οἱ δύο αὐτοὶ διεκρίνοντο διὰ μέσου τῶν δένδρων. Ὁ Κουΐνταλ ἐκάθητο ἐπάνω εἰς ἕνα κομμένον δένδρον καὶ ἀγρίως προσέβλεπε τὸν Μὰκ Κόϋ, ὁ ὁποῖος ἐστέκετο πλησίον του.

— «Σοῦ λέγω, ὁ καπνὸς εἶναι ἰδικός μου!» εἶπεν ὁ Κουΐνταλ.

— «Λάθος ἔχεις· εἶναι ἰδικός μου,» εἶπεν ὁ Μὰκ Κόϋ καὶ συγχρόνως ἥρπασε τὸ περιμάχητον χόρτον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ἄλλου.

Ὁ Κουΐνταλ ἐσηκώθη, ἐκτύπησε τὸν Μὰκ Κόϋ κατὰ πρόσωπον καὶ τὸν ἔρριψε κατὰ γῆς.

Ὁ Μὰκ Κόϋ ἀμέσως ἐσηκώθη, ἐκτύπησε τὸν Κουΐνταλ εἰς τὴν μύτην καὶ τὸν ἔρριψεν ἐπάνω εἰς τὸ κομμένον δένδρον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐκάθητο.

Ὁ Κουΐνταλ ἀκόμη περισσότερον ἐξαφθεὶς ἐπήδησεν ἐπάνω καὶ μανιώδης μάχη θὰ ἐπηκολούθει, ἂν ὁ Χριστιανὸς καὶ ἡ συνοδεία του δὲν κατέφθανον ἐκείνην τὴν στιγμὴν καὶ δὲν προελάμβανον τὸ πρᾶγμα. Δὲν ἦτο εὔκολον, ἐννοεῖται, νὰ καθησυχάσουν τὰ ἐξηρεθισμένα πνεύματα τῶν δύο ἀνδρῶν, οἱ ὁποῖοι μετὰ τόσης ἀγριότητος εἶχον ἀλληλοκτυπηθῆ καὶ καὶ ἀναμφιβόλως θὰ ἐξηκολούθει ἡ ἔρις των περὶ τοῦ καπνοῦ, ἐὰν ὁ Χριστιανὸς δὲν ἐπενέβαινεν. Ὁ Μὰκ Κόϋ ἐπέμενεν ἰσχυριζόμενος ὅτι ὁ καπνὸς ἦτο ἰδικός του.

— «Ἔχεις λάθος,» εἶπεν ὁ Χριστιανός· «εἶναι τοῦ Κουΐνταλ· διότι ἐγὼ εἰς αὐτὸν τὸν ἔδωκα σήμερον τὸ πρωΐ».

Μὴ ἔχων νὰ ἀντείπῃ τίποτε εἰς τοῦτο, ὁ Μὰκ Κόϋ ἀπέδωκε τὸν καπνὸν πρὸς

τὸν Κουΐνταλ μὲ κατήφειαν καὶ ὁ Χριστιανὸς ἡτοιμάζετο νὰ τοῖς δώσῃ καλάς τινας συμβουλὰς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαπληκτίζωνται, ὅτε ἡ μήτηρ τῆς μικρᾶς Σάλλυ αἴφνης παρουσιάζεται κροτοῦσα τὰς χεῖρας καὶ φωνάζουσα εἰς τὴν ἰδικήν της γλῶσσαν: «Τὸ παιδί μου ἐχάθη ! Τὸ παιδί μου ἐχάθη !»

Ἐπειδὴ δὲ ὅλοι οἱ στασιασταὶ, μηδὲ τῶν χειροτέρων ἐξαιρουμένων, ἠγάπων τὴν μικρὰν Σάλλυ, ἐπηκολούθησε σειρὰ ἀνησύχων ἐρωτήσεων.

— «Κατὰ ποῦ τὴν ἔχασες ;» ἠρώτησεν ὁ Μὰκ Κόϋ Ἀλλὰ ἡ δυστυχὴς μήτηρ οὐδὲν ἄλλο ἠδύνατο νὰ εἴπῃ εἰ μὴ κροτοῦσα τὰς χεῖράς της νὰ κλαίῃ καὶ νὰ φωνάζῃ «Ἐχάθη ! Ἐχάθη !»

— «Μήπως ἔπεσε ἀπὸ τὸν κρημνόν ;» ἠρώτησεν ὁ Ἐδουάρδος Γιώγγ, ὁ ὁποῖος παρουσιάσθη κατὰ ἐκείνην τὴν στιγμήν· ἀλλ' ἡ δυστυχὴς γυνὴ οὐδὲν ἄλλο ἔλεγεν εἰμὴ «Ἐχάθη, ἐχάθη !» χύνουσα ποταμοὺς δακρύων.

(ἀκολουθεῖ) Ξ. Π. Μ.

ΠΟΙΚΙΛΑ

Ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας κ. Γαστὼν Δουμέργκ εἶναι Διαμαρτυρόμενος τὸ δόγμα. Εἶναι ὁ πρῶτος Εὐαγγελικὸς, ὅστις ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὕπατον ἀξίωμα ἐν Γαλλίᾳ Ἐξελέγη δὲ διὰ μεγάλης πλειοψηφίας εἰς ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ Ἀνάκτορα τῶν Βερσαλλιῶν, ὅπου ὁ Λουδοβῖκος ΙΔ. κατὰ τὸ ἔτος 1685 ὑπέγραψε τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνεκαλεῖτο Τὸ Διάταγμα τῆς Νάντης καὶ ἐξεδιώκοντο ἐκ Γαλλίας οἱ Οὐγενόττοι, οἱ Γάλλοι Εὐαγγελικοί. Πῶς ἀλλάζουν οἱ καιροί !

—***Τί ἀξίζει μία σύζυγος ὡς σύντροφος τοῦ ἀνδρὸς ;*** Μία Ἀμερικανικὴ ἐφημερίς ἐσχάτως διετύπωσε τὴν ἐρώτησιν ταύτην πρὸς τοὺς ἀναγνώστας της καὶ ἐζήτησε τὰς γνώμας των. Ἐννοεῖταί ὅτι ἡ σύνταξις τῆς ἐφημερίδος ἔλαβε χιλιάδας ἀπαντήσεων ταχυδρομικῶς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐδημοσίευσε πολλὰς λίαν ἐνδιαφερούσας, καὶ ἀπὸ ἄνδρας καὶ ἀπο γυναῖκας ἐγγάμους. Οἱ περισσότεροι ἀναγνωρίζουν ὅτι ἡ γυνὴ ἔχει πολὺ περισσότερα βάρη εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον καὶ πολὺ ὀλιγωτέρας ἀμοιβὰς, ἀπὸ τὸν ἄνδρα. Τοῦτο δὲ οὐχὶ μόνον εἰς τὰς ἀστικὰς ἀλλά καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας. Διὰ νὰ ἐννοήσουν οἱ ἀναγνῶσται μας τὸ ζήτημα ἀπὸ Ἀμερικανικῆς ἀπόψεως, πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐὰν ἐξαιρέσῃ τις τὰς πλουσίας τάξεις, εἰς τὴν μεγάλην πλειονότητα τῶν οἰκογενειῶν δὲν ὑπάρχουν ὑπηρέται ἢ ὑπηρέτριαι. ἀλλ' ἡ νοικοκυρὰ κάμνει ὅλην τὴν οἰκιακὴν ἐργασίαν μόνη της, βοηθούμενη ἐνίοτε ἀπὸ τὰ τέκνα της. Αὐτὴ μαγειρεύει, σκουπίζει, πλύνει, συγυρίζει· αὐτὴ πλύνει τὰ πιάτα καὶ οἰκιακὰ σκεύη, συνήθως χωρὶς βοήθειαν. Καὶ τοιουτοτρόπως ὁλόκληρος ἡ ἡμέρα καὶ ἡ δυναμίς της καταναλίσκεται εἰς τὴν οἰκιακὴν ταύτην ὑπηρεσίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ προστεθῇ τὸ βάρος της ἀνατροφῆς τῶν τέκνων της μέχρι καὶ πέραν τῆς ἡλικίας, ὅπου ταῦτα ἀποστέλλονται εἰς τὰ σχολεῖα. Καί ὅμως αἱ μεσαῖαι καὶ αἱ λαϊκαὶ τάξεις ἐν Ἀμερικῇ ζοῦν πολὺ καλλίτερα ἢ παρ' ἡμῖν.

Μία ἐπιστολὴ ἀνδρός, ἣν δημοσιεύει ἡ ἐν λόγῳ ἐφημερὶς λέγει : «Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας, πολλαὶ χιλιάδες καλῶν νοικοκυρῶν εὑρίσκουν τὴν ἐξάντλησιν καὶ τὸν θάνατον εἰς τὴν οἰκιακὴν ταύτην δουλείαν. Ἀποθνήσκουν εἰς σχετικῶς νεαρὰν ἡλικίαν καὶ ἀντικαθίστανται ὑπὸ δευτέρων συζύγων, οἵτινες καὶ αὗται πολλάκις μετὰ ὀλίγα ἔτη ἐξαντλοῦνται καὶ κοιμῶνται τὸν αἰώνιον ὕπνον. Πολλάκις εἰς τὴν κηδείαν τῆς συζύγου του ὁ γεωργὸς περιφέρει τὸ βλέμμα του εἰς τὸ παριστάμενον πλῆθος διὰ νὰ διακρίνῃ καμμίαν εὔρωστον νεάνιδα, ἥτις εἶναι πιθανὸν νὰ δεχθῇ τὴν διαδοχὴν τῆς μακαρίτιδος, ἤτοι νὰ ἐργάζεται χωρὶς ἀμοιβὴν 18 ὥρας τὴν ἡμέραν καὶ νὰ φροντίζῃ διὰ καμμιὰν δεκαριὰν «προγόνια» τῆς προκατόχου της ! Ἡ σπουδαιοτάτη, ἀλλὰ καὶ τραγική, θέσις τῆς νοικοκυρᾶς πρέπει ἐπὶ τέλους νὰ ἀναγνωρισθῇ.»

Μία κυρία κάμνει ἕνα πρόχειρον ὑπολογισμὸν ὅτι, ἐὰν ἐπληρώνετο ἡ νοικοκυρὰ μιᾶς συνήθους ἀγροτικῆς οἰκογενείας τὸν μισθὸν μιᾶς ἐργάτιδος, θὰ ἔπρεπε νὰ λαμβάνῃ τοὐλάχιστον 4.000 δολλάρια τὸ ἔτος.

Μία ἄλλη νοικοκυρὰ γράφει ἀκόμη παραστατικώτερον : «Εἰς τὰ 30 χρόνια τῆς ἐγγάμου ζωῆς μου ἐσερβίρισα 235,425 προγεύματα, γεύματα καὶ δεῖπνα. Ἐζύμωσα καὶ ἔψησα 33,190 καρβέλια ψωμί. 5930 γλυκίσματα καὶ 7960 πήττας. Ἔκαμα 1550 λίτρας κομπόστας, ἐξεκόλαψα καὶ ἀνέστησα 7650 κοττόπουλα, ἐδούλευσα ἀπὸ γάλα 5450 λίβρας βούτυρον, καὶ εἰρ-

γάσθην 36,461 ὥρας εἰς σκουπίσματα, μπουγάδες καὶ σφουγγαρίσματα. Ὑπολογίζω τὴν ἀξίαν τῶν κόπων μου αὐτῶν ἐπιεικῶς εἰς 115,485 δολλάρια, ἐκ τῶν ὁποίων ποτὲ δὲν εἶδον μίαν δεκαραν. Ἀλλ' ἐξακολουθῶ νὰ ἀγαπῶ τὸν ἄνδρα μου καὶ τὰ παιδιά μου καὶ εὐχαρίστως θὰ ἤρχιζα ἐξ ἀρχῆς πάλιν νὰ ἐργάζωμαι ὑπὲρ αὐτῶν !»

Τὸ γενικὸν συμπέρασμα τῆς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τὴν ἐν λόγῳ ἐφημερίδα εἶναι ὅτι ἡ σύζυγος, ὅταν τοιουτοτρόπως θυσιάζεται ὑπὲρ τῆς οἰκογενείας της, πρέπει νὰ θεωρῆται ὡς συνέταιρος ἴση πρὸς τὸν σύζυγον καὶ νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὴ ἕν μέρος τοῦ συζυγικοῦ εἰσοδήματος δι' ἀτομικά της ἔξοδα, νὰ ἔχῃ δὲ ἴσην ψῆφον μὲ τὸν ἄνδρα εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος καὶ τῆς οἰκογενειακῆς περιουσίας. Τί λέγουν ἐπὶ τοῦ προκειμένου οἱ Ἕλληνες σύζυγοι καὶ πρὸ πάντων αἱ Ἑλληνίδες νοικοκυραί ;

Περὶ γλωσσομαθείας.—Πολλάκις ἀκούομεν νὰ λέγηται ὅτι ὁ τάδε ἢ ὁ δεῖνα εἶναι μεγάλος ἄνθρωπος, διότι γνωρίζει τόσας ξένας γλώσσας. Καὶ πολλοὶ γονεῖς παρ' ἡμῖν δίδουν ὅλην των τὴν φροντίδα εἰς τὸ νὰ μάθουν τὰ τέκνα των ξένας γλώσσας καὶ ἐλάχιστα φροντίζουν νὰ ἀποκτήσουν γνώσεις ἐπιστημονικάς, καὶ ἰδίως ἠθικὰς καὶ θρησκευτικάς. Ἡ γλωσσομάθεια θεωρεῖται παρ' ἡμῖν ὡς τὸ σπουδαιότερον ἀπόκτημα. Καὶ βεβαίως ἐννοοῦμεν πῶς ἐδημιουργήθη ἡ ἀντίληψις αὐτή. Διότι ἡ ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν εἰσάγει τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν φιλολογίαν ξένων ἐθνῶν, ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλικήν, Γαλλικὴν καὶ Γερμανικήν. Εἶναι ἡ θύρα, διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἄνθρωπος εἰσέρχεται εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον, ὅπου ἡ ξένη σοφία ἀπεθησαύρισεν ὅλας τὰς ἀνθρωπίνας γνώσεις. Δὲν εἶναι σοφία ἡ γλωσσομάθεια ἀλλ' εἶναι τὸ μέσον, δι' οὗ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὴν σοφίαν. Ἡμεῖς ὅμως δυστυχῶς τὴν γλωσσομάθειαν ἀπὸ μέσου μετεβάλομεν εἰς σκοπόν. Καὶ τὴν ἀντίληψιν ταύτην πρέπει νὰ διορθώσωμεν, ἂν θέλωμεν νὰ γίνωμεν ἔθνος πραγματι σοφὸν καὶ ἠθικόν.

Σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι λίαν ἐπίκαιρον τὸ ἑξῆς ἀρθρίδιον, ὅπερ τελευταίως ἐδημοσίευσεν ὁ ἔγκριτος παρ' ἡμῖν λογογράφος Παῦλος Νιρβάνας, καὶ τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν εὐτράπελον εἰρωνείαν του ἐγκρύπτει μίαν σοβαρὰν ἀλήθειαν:

«Ἡ πολυγλωσσία τοῦ συλληφθέντος Ἀρμενίου ληστάρχου Ἀγκὸπ Σαπαχτζιὰν—ὁ λαμπρὸς αὐτὸς ἄνθρωπος ὁμιλεῖ ἀπταίστως τὴν Γαλλικήν, Ἀγγλικήν, Γερμανικήν, Ἑλληνικήν, Ἀραβικὴν καὶ Ἀρμενικὴν—ἐπαναφέρει ἐπὶ τοῦ τάπητος τὸ ζήτημα τῆς πολυγλωσσίας.

Καὶ τίθεται πάλιν τὸ ἐρώτημα : Ἀποτελεῖ πράγματι ἡ πολυγλωσσία παράγοντα ψυχοκαλλιεργείας καὶ κοινωνικῆς εὐδοκιμήσεως ; Ἡ ἀπάντησις θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε καταφατική. Μολονότι ὑπάρχει κάποιο ῥητόν, ποῦ λέγει, ὅτι ἡ πολυγλωσσία χρησιμεύει διὰ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ κανεὶς τὴν ἰδίαν ἀνοησίαν εἰς γλώσσας περισσοτέρας τῆς μιᾶς, τὸ φυσικὸν θὰ ἦτο ἡ γνῶσις καὶ ἡ χρῆσις πολλῶν γλωσσῶν νὰ κάμνῃ τὸν ἄνθρωπον ὄχι μόνον σοφώτερον, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερον εἰς τοὺς ἄλλους καὶ τὸν ἑαυτόν του.

Δυστυχῶς δὲν συμβαίνει πάντοτε οὔτε τὸ ἕνα, οὔτε τὸ ἄλλο. Ἐγνώρισα ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἐκμάθησιν μιᾶς δεκάδος ζωντανῶν γλωσσῶν--καὶ ἀρκεῖ νὰ μάθῃ κανεὶς τὰς τρεῖς πρώτας, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἀκόπως καὶ τὰς ἄλλας ἑπτὰ—ἔμειναν τόσον σοφοί, ὅσον καὶ προτήτερα. Ὅλα τὰ παράθυρα ποῦ εἶχαν ἀνοίξει πρὸς τοὺς διεθνεῖς ὁρίζοντας δὲν εἶχαν φέρει οὔτε μίαν ἀκτῖνα φωτὸς εἰς τὸ στενόχωρον καὶ ὑγρὸν δωμάτιον τῆς ψυχῆς των. Καὶ ἐγνώρισα ἄλλους, οἱ ὁποῖοι μὲ μόνον τὴν μητρικήν των γλῶσσαν ἐπραγματοποίησαν μεγαλειώδεις φωταψίας εἰς τὸν μέσα κόσμον. Νὰ ἐξησφάλιζε τοὐλάχιστον τὴν κοινωνικὴν εὐδοκίμησιν ἡ πολυγλωσσία ! Ἀλλὰ οὔτε τοῦτο δυστυχῶς δὲν συμβαίνει.

Ὁ μακαρίτης καθηγητὴς καὶ λόγιος Φραβασίλης, τοῦ ὁποίου ἔχομεν καὶ ὡραίας μεταφράσεις Ἑλληνικῶν ποιημάτων εἰς τὴν Ἰταλικήν, ἦτο πραγματικὸν τέρας πολυγλωσσίας. Ἐγνώριζεν ὅλας τὰς Εὐρωπαϊκὰς καὶ Ἀποικιακὰς γλώσσας φιλολογικῶς καὶ τὰς ἔθετεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μιᾶς ἐκλεκτῆς διανοητικότητος. Ἐν τούτοις κατώρθωσε νὰ αὐτοκτονήσῃ διὰ λόγους οἰκονομικούς. Ἀντιθέτως ἄλλοι μὲ μισὴν γλῶσσαν ἢ καὶ μὲ καμμίαν—πρόκειται περὶ τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι εἰς ἕνα ξένον τόπον ἐλησμόνησαν τὴν μητρικήν των γλῶσσαν, χωρὶς νὰ κατορθώσουν νὰ μάθουν τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου τῆς ἐγκαταστάσεώς των—ἐγνώρισαν ὅλας τὰς εὐδοκιμήσεις καὶ ὅλας τὰς εὐτυχίας.

Πρέπει λοιπὸν νὰ καταδικάσωμεν τὴν γλωσσομάθειαν; Τὴν γλωσσομάθειαν βεβαίως ὄχι! Τὴν πολυγλωσσίαν ὅμως πρέπει νὰ τὴν φοβούμεθα κάπως. Ἀπὸ τὴν στιγμήν, ποὺ ἕνας ἄνθρωπος προχωρεῖ πέραν τῆς τρίτης, τὸ πολύ, ξένης γλώσσης, μερικαὶ ἀνησυχίαι περὶ αὐτοῦ ἀρχίζουν νὰ εἶναι δικαιολογημέναι. Ὄχι βέβαια, διότι θὰ τὸν βλάψουν αἱ γλῶσσαι. Ἀλλὰ δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανον τὸ ἰδιαίτερον αὐτὸ τάλαντον εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῶν ξένων γλωσσῶν νὰ ἀναπτύσσεται εἰς βάρος τῶν ἄλλων ἱκανοτήτων καὶ δεξιοτήτων τῆς ψυχῆς. Ὁπωσδήποτε δὲν εἶναι φρόνιμον νὰ βιάζωμεν τὰ τέκνα μας εἰς τὸ ἀμφίβολον σπὸρτ τῆς πολυγλωσσίας.

—Θέλω νὰ μάθῃ τὸ παιδί μου πολλὲς γλῶσσες, γιὰ νὰ γίνῃ χρήσιμος ἄνθρωπος στὴν κοινωνία.. μοῦ ἔλεγε, κατὰ σύμπτωσιν, ἀκριβῶς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἕνας φιλόστοργος π τέρας.

Ἰδοὺ λοιπόν, ὅτι ὁ καλὸς νέος ἠμπορεῖ νὰ γίνῃ ὄχι μόνον χρήσιμος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτατος. Δηλαδή... ἀρχιληστής !»